

**Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történelmi Intézet**

Szakedolgozat

**Debrecen
2009.**

**1935-ös választások Debrecenben a sajtó tükrében
(szakdolgozat)**

Témavezető:

Dr. Püski Levente

Készítette:

Horváth Judit

V. Történelem- V. Informatikus- könyvtáros

**Debrecen
2009.**

„Én, Horváth Judit, teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a szakdolgozat a szerzői normák betartásával készült.”

Debrecen, 2009. november 23.

.....
Aláírás

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	6
1. Sajtótörténet	7
1. 1. A Debreceni Független Újság és a Debreczen című lapok bemutatása	7
1. 2. Az 1935-ös lapszerkezet	8
1. 2. 1. Címlap szerkezete.....	9
1. 2. 2. Rendőrségi, bírósági hírek.....	9
1. 2. 3. Hírek.....	9
1. 2. 4. Anyakönyvi hírek.....	10
1. 2. 5. Egyházi hírek.....	11
1. 2. 6. Kultúra, szórakozás.....	11
1. 2. 7. Közgazdasági rovatok.....	13
1. 2. 8. Apróhirdetések, reklámok.....	13
1. 2. 9. Egyéb rovatok.....	15
1. 2. 10. Hétfégi rovatok.....	16
2. Az 1935-ös választás	17
2. 1. Az 1932-35-ös belpolitikai helyzet	17
2. 1. 1. A kormánypárt szerkezete, és a főispáni kar.....	17
2. 1. 2. A NEP és szervezetének kialakítása.....	18
2. 1. 3. „Gömbös- Eckhardt paktum”.....	19
2. 1. 4. A képviselőház feloszlatása.....	19
2. 2. Az 1935-ös választások	20
2. 2. 1. A választásokon részt vevő pártok.....	21
2. 2. 1. 1. Debrecenben megjelenő pártok.....	21
2. 2. 1. 1. 1. Országos szereplésük.....	21
2. 2. 1. 1. 2. Debreceni szereplésük.....	22
Választói gyűlések.....	25
2. 2. 1. 2. Egyéb pártok.....	28
2. 2. 2. A választások eredménye.....	29
2. 2. 2. 1. Országos eredmények.....	31
2. 2. 2. 2. Debreceni eredmények.....	33

2. 2. 2. 2. 1. 1935. április 3.- 4. választási eredmények	33
2. 2. 2. 2. 2. 1935. október 27.- 28. választási eredmények	35
Választói gyűlések.....	35
Eredmények.....	41
3. Zárszó	43
3. 1. Az országos és debreceni választások összehasonlítása	43
3. 2. Az 1935-ös választások megjelenése a sajtóban.....	44
3. 2. 1. Az 1935 választások megjelenése a Debreceni Független Újság hasábjain	44
3. 2. 2. Az 1935 választások megjelenése a Debreczen hasábjain	46
3. 3. Lapszerkezet a választások alatt.....	47
Bibliográfia.....	49
Felhasznált irodalom.....	49
Felhasznált források.....	51

Bevezetés

Az 1935-ös választások vízválasztónak tekinthetők a Horthy korszakban, mivel véget ért a Bethlen nevével fémjelzet időszak, a parlamentben a NEP arculata jelentősen megváltozott, valamint megjelent a nemzetiszocialista szélsőjobboldali irányzat, amely ekkor még jelentéktelennek tűnt, az évtized végére azonban már jelentős politikai erővel bírt.

Ezen a választáson jutott az a „kétes dicsőség” Debrecen városának, hogy egy szélsőjobboldali pártot mandátumhoz juttatott.

Szakedolgozatomban a 1935-ös debreceni választások bemutatásával foglalkozom, amelyeket a Debreceni Független Újság és a Debrecen sajtóorgánumok tükrében vizsgállok. Választásomat a Horthy korszak és Debrecen története iránti érdeklődésem motiválta.

A dolgozat első részében Debrecen sajtótörténetét kísérelem meg bemutatni a két lapra vonatkozóan, amelyet nagyban nehezített az a tény, hogy a sajtótörténettel kapcsolatos szakirodalomban debreceni vonatkozás alig található. A két sajtóorgánum bemutatásánál Pálffy József nyugalmazott újságíró kézirataira támaszkodom, aki a Debrecen című lap szerkesztői tisztségét töltötte be a tárgyalt időszakban. Ezután a két újság szerkezetét mutatom be a decemberi lapszámok alapján, összehasonlítást adva a két lapról a rovatok alapján.

Diplomamunkám nagy részében az 1935-ös választásokat mutatom be. Az országos választásokat és az eredményeket szakirodalom alapján dolgozom fel, a pártok bemutatásánál valamint a mandátumok elosztásánál elsősorban Hubai László XX. Századi választási atlaszának az adatait használom.

A debreceni választásokat elsősorban a két helyi sajtóorgánum, a Debrecen és a Debreceni Független Újság alapján dolgoztam fel, melyek jó alapot biztosítottak dolgozatomnak, mivel a választásokról végig tudósítottak mind országosan mind pedig debreceni vonatkozásban. Adataikat a választói gyűlések viszonylatában a városi rendőrkapitányság jelentéseivel egészítem ki, amelyeket a Debrecen Főispánjának bizalmas elnöki iratai tartalmaznak.

A Zárszó című fejezetben, pedig megkísérelem az országos és debreceni választásokat összehasonlítani, valamint bemutatni az 1935-ös választások megjelenését a két napilapban. Végül a választások alatti lapszerkezet módosulását vizsgálom meg.

1. Sajtótörténet

1. 1. A Debreceni Független Újság és a Debreczen című lapok bemutatása

A Debreceni Független Újság 1935-ös lapszerkezetének kialakulása a lap 3. időszakában kezdődött, 1932. november 6.-án. Új modern lapfejjel jelent meg, melyet Pesty László rajzoló, később neves karikatúrista készített. Ekkor a lap szerkesztését Thury Levente újságíró, a Debreceni Független Újság munkatársa vette át.

A gazdasági világválság alatt a Debreceni Független Újság lapkiadóját, a Hegedűs és Sándor Rt.-t a Magyar Általános Hitelbank felszámolta és a lapkiadási engedélyt Thury Levente, Borsy Kerekes György és Fáy Fischer Andor vásárolta meg. Thury Levente nevére írták az engedélyt, mivel Borsy Kerekes György és Fáy Fischer Andor külföldi állampolgárok voltak.¹

Ebben az időszakban kezdődött el a feltűnést keltő cikkek közlése. A példányszám növelésének érdekében, közérdekű témákat vetettek fel, s a napi eseményeket alaposan feldolgozták, elvük „semmit el nem hallgatnak”. Olyan kényes ügyeket is megjelentettek, amit más lapok elhallgattak.²

Az 1935-ös választásokon- baloldali lap lévén- a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot támogatta, debreceni vonatkozásban kizárólag Györki Imrét.³

A Debreczen, Keletmagyarországi Napló alcímmel 1924. március 15-én jelent meg Pálffy József felelős szerkesztősége alatt.⁴ A napilap úgynevezett „családi lap” volt, mivel tartózkodott a pikáns és kényes témák közlésétől, hogy „a családok minden tagja kézbe vehesse”.⁵ A lap igazgatója Szigethy Gyula, a miniszterelnökség sajtóosztályának ajánlatot tett, hogy Bethlent fogják támogatni. Szudy Elemér a sajtóosztály vezetője-aki kormánytámogató vidéki sajtó kiépítésével volt megbízva- elfogadta az ajánlatot. A

---

¹ Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattár (továbbiakban: DEENK Kézirattár) MS11/5. Pálffy József: Debreceni Független Újság és Tiszántúli Független Újság története a lap harmadik időszakában 1932. november 6.-tól 1941. február 2.ig megszűnéséig. 1-2.

² Uo. 4.

³ Uo. 79.

⁴ DEENK Kézirattár MS 11/1:1. Pálffy József: „Debreczen” „Keletmagyarországi Napló” története 1924. március 15.- 1951. március 11. különös tekintettel a korabeli helyi- országos és világeseményekre. A „Debreczen”-t kiadó vállalat alapítása, anyagi érdekelttség, korabeli sajtóviszonyok, a lapkiadására vonatkozó adatok 1924-1951. 6-7.

⁵ DEENK Kézirattár MS 11/5. Pálffy József: Debreceni Független Újság és Tiszántúli Független Újság története a lap harmadik időszakában 1932. november 6.-tól 1941. február 2.-ig megszűnéséig. 5.

Debreczen 2 szedőgépet és egy kisebb rotációsgépet és betűanyagot kapott a Budapesti Hírlap nyomdájából, cserébe részvény hányadot adott a Hírlapnak valamint a sajtóosztálynak.⁶

A 1920 években kormánytámogató volt a lap, az 1930-as évek elején Bethlen lassú politikai háttérbe szorulásával sem kerültek rögtön ellenzékbe, habár a Gömbös kormány hivatalos lapja Debreczenben a Debreceni Újság Hajdúföld lett. A Debreczen igyekezett Gömbös politikájához alkalmazkodni, nehogy üldözésnek legyen kitéve, de a liberális irányzatból nem engedett.⁷ 1935-ben a főispán pénzügyi revizorokat küldött a vállalatra, aki 60000 pengő pluszadót róttak a Debreczenre. Ettől úgy menekült meg, hogy a választásokon a Nemzeti Egység jelöltjeit támogatta. Ettől függetlenül az ellenzékieknek is teret adott hasábjain, elsősorban a Független Kisgazda Pártnak.⁸

1. 2. Az 1935-ös lapszerkezet

A Debreczen és a Debreceni Független Újság lapszerkezetét az 1935-ös decemberi lapszámok alapján mutatom be. Sorra veszem a rovatokat, először a hétköznapi rovatszerkezetet ismertetem, majd a hétvégi lapszámok rovatait külön alfejezetben elemzem.

A két újság oldalszámban és árban is különbözött, a Debreceni Független Újság keddtől-szombatig 10 oldalon jelent meg és 6 fillért fizettek érte az olvasók, míg a Debreczen keddtől- szombatig 12 oldalon jelent meg 10 fillérért. A vasárnapi oldalszámokban szintén eltérés mutatkozott. A Debreceni Függetlenségi Újság vasárnapi lapszáma 20 oldallal jelent meg 16 fillérért, míg a Debreczen 24 oldalas lapszáma mellé egy 44 oldalas képes mellékletet is adtak 20 fillérért. A két lap különbsége ebben is megmutatkozik, mivel a Debreczen fotókat is közölt.

A lap felépítése 1935 decemberében a következőképpen nézett ki.

---

⁶ DEENK Kézirattár MS 11/1:1. Pálffy József: „Debreczen” „Keletmagyarországi Napló” története 1924. március 15.- 1951. március 11. különös tekintettel a korabeli helyi- országos és világeseményekre. A „Debreczen”-t kiadó vállalat alapítása, anyagi érdekeltség, korabeli sajtóviszonyok, a lapkiadására vonatkozó adatok 1924-1951. 5.

⁷ DEENK Kézirattár MS11/1:7. Pálffy József: „Debreczen” „Keletmagyarországi Napló” története 1924. március 15.- 1951. március 11. különös tekintettel a korabeli helyi- országos és világeseményekre. Az első 10 év, a kormánytámogatás időszaka. 48.

⁸ DEENK Kézirattár MS 11/1:1. Pálffy József: „Debreczen” „Keletmagyarországi Napló” története 1924. március 15.- 1951. március 11. különös tekintettel a korabeli helyi- országos és világeseményekre. A „Debreczen”-t kiadó vállalat alapítása, anyagi érdekeltség, korabeli sajtóviszonyok, a lapkiadására vonatkozó adatok 1924-1951. 15-16.

1. 2. 1. Címlap szerkezete

A címlapon mindkét újságnál általában külföldi hírek foglalnak helyet. A Debreczen azt a gyakorlatot követte, hogy ha a városban történt valamilyen fontos politikai esemény, akkor azt címlapon hozták le. Ilyen fontos esemény volt például a városházán megüresedő helyekért folyó küzdelem.⁹ A Debreceni Független Újság szintén a helyi hírekre próbált koncentrálni, de inkább az érdekes, szenzációnak számító eseményeket helyezte előtérbe.¹⁰

A címlapon szalagcímekeket is közöltek, utalva az érdekes tartalomra, valamint moziműsorra, színházi darabokra hívták fel a figyelmet. Decemberről, karácsony előtti időszokról lévén szó, a vasárnapi kiadás nem maradhat el a vásárlási lehetőségek felhívása nélkül.

A 2. oldalon folytatják a politikai hírek közlését. Legtöbbször a belpolitikai hírek foglaltak itt helyet, de nem ritka, hogy a külpolitikai kérdéseket is itt tárgyalták. Ilyenkor persze csúszott az egész lapszerkezet. A belpolitika hírekben, az országgyűlésben történekről, valamint a különböző pártok életéről számoltak be a lapok. Természetesen a debreceni városházai eseményeket is itt közölték.

1. 2. 2. Rendőrségi, bírósági hírek

A kül- és belpolitikai hírek után mindkét újságnál a rendőrségi és bírósági híreket közölték 3.-5. oldalon. Alapvetően Debreczenben és a környékén lévő történekről számoltak be, de nem volt ritka, hogy az országos érdeklődést kiváltó tárgyalásokról is tudósítottak.

A lapszerkezet módosulásakor bel- és külpolitikai cikkek is helyet kaphattak ezeken az oldalakon, valamint a fennmaradó helyeket hirdetésekkel és más kisebb cikkekkel töltötték fel.

1. 2. 3. Hírek

A hírek rovatot a Debreczeni újságban hétköznaponként a 8. oldalon jelentették meg, vasárnaponként, pedig a 12. oldalon volt megtalálható. A rovat egy- egy kortárs költő

---

⁹ Tiszántúli Református Egyházkerület és Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára (továbbiakban: TREK és DRK Nagykönyvtára) Debreczen, 1935. dec. 12. 1.

¹⁰ Címlapra tette például a debreceni kasszaűrást.- TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. dec. 10. 1.

költeményével kezdődött, majd a debreceni eseményekkel foglalkozott, tartalma igen változatos volt. Beszámoltak a debreceni társasági életről, bálokról, estélyekről, valamint társulatok, egyletek, iskolai rendezvények időpontjait közölték, majd egy-egy rendezvény sikerességéről adtak számot. Ezen kívül tudományos- és szakosztályos ülések, előadások, előadássorozatok időpontjairól értesítették az olvasókat. Kiállításokat, regényeket valamint más lapokat¹¹ ajánlottak az olvasók figyelmébe. Rendőrségi hírek itt is megtalálhatóak voltak, a már korábban közölt debreceni bírósági tárgyalások végkifejletét tették közé ebben a rovatban. Polgármesteri közleményeket itt is találhatunk. A helyesbítéseket itt közölte a szerkesztőség az olvasókkal¹², és az osztálysorsjáték eredményeit is.

A lap itt közölt fényképeket, általában a bálokról nagyobb volumenű eseményekről. Természetesen nem maradhatott ki a Horthy törzs rendezvényeiről készült fotók.

A Debreceni Független Újság a 7. oldalon közölte a híreket, a hétfői lapszámokban pedig a 10. oldalon jelent meg. Ebben a rovatban szintén a debreceni események voltak megtalálhatóak. A rovat elején keretbe foglalva a szerkesztőség és a kiadóhivatal címét és telefonszámát és az előfizetési árakat tették közé. Ezután következett a „Mindentudó” rovat ahol az ügyeletes gyógyszerárakat sorolták fel, majd az aznapi rádióműsorokat közölték. A Debreceni Független Újságban is, mint a Debreczenben különböző felhívásokat találhattak az olvasók; rendezvényekre, bálokra, egyletülésekre, valamint tanfolyamok, hirdetések és rendőrségi hírek itt is helyet kaptak.

A rovat érdekessége, hogy a „Debrecen 25, 20 és 10 évvel ezelőtt” címmel az 1910, 1915 és 1925 évi aznapi dátummal megegyező lapszámokból egy-egy cikket röviden közöltek. Általában külföldi és belföldi eseményekről, rendőrségi hírekről és színházi hírekről közöltek részleteket. A Hírek rovat általában hirdetésekkel zárult, amelyeket a polgármester tett közé.

1. 2. 4. Anyakönyvi hírek

Anyakönyvi hírek mindkét újságban előfordulnak. A lapok szerkezetében változó helyen voltak megtalálhatóak. Mindkét napilapban a születéseket, eljegyzéseket és halálozásokat tüntették fel. Továbbá az anyakönyvi hírek mellett gyászrovatot is vezettek,

---

¹¹ A Párisi Divat és a Tolnai Világlap tartalmáról adnak felvilágosítást- TREK és DRK Nagykönyvtára. Debrecen, 1935. dec. 4. 8.

¹² Rosszul közölt időpontokat, valamint az elért keresztrejtvényt itt helyesbítik.- TREK és DRK Nagykönyvtára. Debrecen 1935. dec. 4. 8.

melyekben a hozzátartozók közölték hol és mikor lesz a temetés, valamint a végén közölték a temetkezési cég nevét és címét.

Érdekessége az anyakönyvi híreknek, hogy a házasulandóak nevei után minden esetben feltüntették a foglalkozást és származást. A Debreceni Függetlenségi Újságban öngyilkossági rovatot is vezettek.

1. 2. 5. Egyházi hírek

A Debreceni Független Újságban mind a Debreczen napilapban is megjelentek az egyházi hírek, ha valamilyen rendezvény vagy érdekesség történt a debreceni egyházak életében, valamint természetesen az ünnepségekre meghívást és az előadásokat is közölték.

A szombati lapszámokban kaptak helyet a vasárnapi istentiszteleti rendek a Debreceni Független Újságban a református egyház, evangélikus egyház, görög szertartású és római katolikus egyház, egyetemi valamint a baptista imaház istentiszteleteiről jelentettek meg híreket.

A Debreczeni újságban pedig szombaton a hírek rovatban közölték az istentiszteleti rendezeteket.

1. 2. 6. Kultúra, szórakozás

A Debreczen és a Debrecen Független Újságban egyaránt foglalkoztak kulturális és szórakoztató jellegű cikkekkel. Ilyen a színház, a mozi, könyvajánlás, sport rovat. Minkét újság lapszerkezetében megfigyelhető, hogy ezeknek a rovatoknak nem volt állandó helye.

A színházzal foglalkozó rovat a Debreczenben általában a hét minden napján megjelent, amelyekben a Csokonai színház műsorát közölték az olvasókkal. Emellett színházi hírek alcím alatt ismertették a kedvezményes jegyárakat, valamint ajánlásokat adtak egy-egy színműről, egy-egy új színdarab megjelenésekor színikritikát is megjelentettek, legfőképp ha híres vendégszereplő játszott a Csokonai Színházban. A színikritika után közölték, hogy az adott színdarabban a főszereplőn milyen ruha vagy kalap volt, ki készítette, és hol lehetett megvenni. Így tulajdonképpen a szórakozást összekapcsolta a divattal gondolva a női olvasókra. Természetesen a szalonnak jó reklámot jelentett egy-egy ilyen közlemény.¹³

---

¹³ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. dec. 14. 6.

A Debreceni Független Újság ezen kívül még közölte a Kisfaludy színház, Józsefvárosi és Erzsébetvárosi színház és a Balmazújvárosi színház műsorát.

A karácsony közeledtével mindkét újságban tájékoztatást adtak a szilveszteri, karácsonyi műsorokról és várható jegyárakról.

A mozi műsorokat szintén közölte mindkét újság főleg a Meteor mozi műsorát, valamint az Apolló moziét. A hétvégi lapszámokban filmkritikát is közöltek, amelyekben a magyar filmeket favorizálták, de külföldi filmek is helyet kaptak a lapokban. A debreceni mozik műsorain kívül a Vígszínház műsorait is bemutatták, reklámozták és filmkritikát is közé tettek.

A Debreceni Független Újságban ezen kívül a filharmonikus hangversenyekkel is foglalkoztak.

Sporttal kapcsolatos cikkek gyakran megjelentek az újságokban. A sportágak közül a labdarúgást, a tornász versenyeket, kosárlabdát, birkózó versenyeket, tenisz és úszó versenyeket részesítették előnyben. Természetesen a debreceni sporteseményekről mindig tájékoztatták az olvasókat, valamint a külföldi és országos sporteseményekről is közöltek tudósításokat. A nemzeti bajnokság teljes műsorát közölték valamint az eredményeket elemezték. A rovat végén felhívásokat is közé tettek, általában szakosztályülésekre hívták fel a figyelmét a sportolóknak.

A könyv ill. könyvesház rovat mindkét újságban hétfőként jelent meg, ahol az újonnan megjelenő könyveket mutatták be, valamint közölték a kiadó nevét és a könyv árát.

A Debreceni Független Újság és a Debreczen is közölt folytatásos regényeket, 1935 decembere folyamán a Debreceni Független Újságban Vécsey Leótól A nevető holttest című regényt közölték folytatásban, a Debreczenben pedig Pálfy József Csalfa délibáb című regényét közölték.¹⁴ Ebből látszik, hogy a kortárs írók regényeit nem közölték folytatásos regényként. Pálfy József ekkor a Debreczen szerkesztője volt, ennél fogva a regényének a közlése egy kis önreklámnak is beillik.

Versek ritkán jelentek meg a két újságban. A Debreczenben a Hírek rovat elején egy-egy kortárs írótól közöltek egy-egy verset.

---

¹⁴ Pálfy munkájában leírta, hogy az újságban megjelent regényfolytatásainak szedését félrerakták, a közlés végén, pedig könyvalakba tördelték és úgy nyomtatták ki, így olcsóbb volt regényeinek az előállítás, ebből következően pedig könyveit olcsóbban adták ki. - DEENK Kézirattár MS 11/1:3. Pálfy József: „Debreczen” „Keletmagyarországi Napló” története 1924. március 15.- 1951. március 11. különös tekintettel a korabeli helyi-országos és világeseményekre. A „Debreczen” szerkesztőségének tagjai. 4.

1. 2. 7. Közgazdasági rovatok

Debreczen és a Debreceni Független Újság is foglalkozott a közgazdasági étellel. Itt közölték a határidőüzletet, készáruüzletet, valamint a helyi és országos vásárokról is beszámoltak. Ezen kívül a Debreczen minden megjelent lapszámában értesítette olvasóit a piaci árakról. (Élőbaromfi árak, gyümölcspiaci árak, konyhakerti vetemények árai, valamint a kenyér és lisztárakat közölték.)

A Debreceni Független Újság pedig a hivatalos valutaárfolyamokat is közzétette. A Debreczen a vasárnapi lapszámokban jelentette meg a „Debreczen Keletmagyarországi napló vasárnapi mellékletét” a Tiszántúli Kisgazdát, melynek tartalmát később részletesen elemzék. A rovatok mennyiségéből látszik, hogy a Debreczen többet foglalkozik a mezőgazdasággal, mint Debreceni Független Újság.

1. 2. 8. Apróhirdetések, reklámok

Reklámok és apróhirdetések jelen voltak mindkét lap számaiban. Decemberi lapszámok lévén egyre több a mikulási valamint a karácsonyi ajánlatoknak a száma a lapokban. Karácsonyi vásárokra, akciókra, valamint az egyes boltok, hitelintézetek hitelfizetési kedvezményeire hívták fel az olvasók figyelmét.

A reklámoknak nem volt meghatározott helye egyik lap szerkezetében sem, ezzel szemben viszont az apróhirdetéseket mindig az utolsó oldalakon közölték. A Debreczen című lap 11-12 oldalán, hétvégén pedig 21-24 oldalakon csak apróhirdetések voltak megtalálhatóak.

A Debreceni Független Újságban a 9-10 oldalon, valamint hétvégén 19-20 oldalon voltak lekötve. Ezekből az adatokból látszik, hogy a Debreczen több apróhirdetést közölt. A Debreczen hétköznapi lapszámaiban szintén több volt a reklám, mint a Debreceni Független Újság kiadott lapjaiban.

A reklámokat tematikusan több csoportra lehet osztani a két újságban. A Debreczenben „Karácsonyi kirakat; áruik olcsók, jók szépek” cím alatt rövid tömör megfogalmazásban ajánlották üzleteiket, áruikat a tulajdonosok. Több oldalon is megjelenhetett ez a reklám ide-oda beszúrálva a különböző rovatok közé.

A reklámoknak a másik típusa a nagy betűmérettel írt rövid de figyelemfelkeltő szöveg. Természetesen előszeretettel használták a „nagyon olcsón” vagy kedvezmények feltüntetését

valamint az üzlet pontos címét megadták. Ezek a hirdetések fekete alapon is megjelenhettek, valószínűleg, hogy jobban kiemelkedjenek a rovatok közül.

A harmadik típusba sorolható a különböző ábrákkal, rajzokkal ellátott reklámok, amelyek a termékeket ábrázolták. Ide sorolható a Vígszínház plakátjai is.

A reklámok tartalma igen változatos volt, a különböző debreceni divatházak, kisboltok hirdetései, cukrászda és gyógyszerhirdetések is megtalálhatóak voltak a lapokban. Az előbb említett Vígszínház plakátjain kívül a szintén budapesti Meranó és Metropole szálloda is hirdetett a lapban.

A reklám felületek a karácsony közeledtével egyre nagyobb teret nyertek a lapok oldalain. Egy-egy reklám fél oldalt is elfoglalhatott a hétköznapi lapokban, a hétvégi kiadásokban, pedig egy oldal is lehetett ez a terjedelem.

Legjellemzőbb a reklámokra, hogy a konkrét árut ábrázolták, de mindent össze tudtak kapcsolni a reklámokkal. Jó példa erre, amikor egy tulajdonos direkt politikai tartalommal kívánta összekapcsolni az étkezdjének reklámozását.¹⁵

A Debreceni Független Újság ettől nem nagyon különbözött, hiszen szinte ugyanazok hirdettek mindkét újságban. Pl.: Klein divatház, Schön Sándor, Takarékosági Kereskedelmi Részvénytársaság, Magyar Ruhaipari Rt.

A két újság közötti különbség ebben a megközelítésben annyi, hogy a Debreceni Független Újságban kevesebb a reklám, viszont az önreklám nagyobb hangsúlyt kapott. Ilyen szlogenek voltak pl.: „Kávéházban, étteremben, cukrászdában, borbélynál kérje a Debreceni Független Újság-ot”¹⁶, vagy „A legjobb hirdetési orgánium a Debreceni Független Újság”¹⁷

A Debreczenben is volt önreklámozás, főleg a képes mellékletet ajánlották. Mindkét újságnak ugyanaz volt a lapkiadója, ezért a Tiszántúli Könyv és lapkiadó Rt. reklámja mindkét lapban megjelent.¹⁸

---

¹⁵ Revíziós étkezde, „Ha tested is jól és okosan táplálsz, visszaszerzed biztosan nagy Magyarországot”- TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. dec. 1. 10.

¹⁶TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. dec. 6. 6.

¹⁷Uo. 1935. dec. 6. 5.

¹⁸ Pontosan 1935 szeptemberétől volt közös a lapkiadó. –Lásd DEENK Kézirattár MS 11/5. Pálffy József: Debreceni Független Újság és Tiszántúli Független Újság története a lap harmadik időszakában 1932. november 6.-tól 1941. február 2.ig megszűnéséig. 88.

1. 2. 9. Egyéb rovatok

Itt azokat a rovatokat ismertetem, amelyeket az előző alfejezetekbe nem voltak besorolhatók.

A „Nyílt tér” valamint a „Közérdekű levelek” című rovatok mindkét újságban megtalálhatóak voltak. A „Közérdekű levelek” című rovatban az olvasói leveleket jelentették meg. Ilyen például a Debreczenben közölt „Nyílt levél a temetkezési vállalatokhoz”, amelyben az olvasó elpanaszolja, hogy a gyászrovatban az elhunytak lakáscímét elvéve vagy egyáltalán nem közölték, de a temetkezési vállalatokét minden esetben. Ez azért probléma, mert sok azonos nevű ember él Debreczenben, akik nem ismerik egymást. Erre bizonyítandóan felhossa a rendőrségi rovatot példaként, amelyben helyesbítő közlemények is megjelentek. „Nem vagyok azonos xy-nal”. Az olvasó kérte, hogy ezután közöljék a pontos lakáscímet, ahová a hozzátartozók küldhetik a részvénytílvánítást.¹⁹ A „Nyílt tér” című rovatban helyesbíthették az ilyen félreértéseket az olvasók, de a Debreceni Független Újságban a rovat végén közölték, hogy felelősséget nem vállalnak a tartalomért.²⁰

A Debreceni Független Újságban és a Debreczenben szintén volt „Hirdetmény” című rovat, ahol a polgármester, a városi adóhivatal valamint a városi elsőfokú közigazgatási hatóság közölte a közérdekű híreket. Utóbbi természetesen mindkét újságban ugyanaz a szöveg jelent meg.

Az időjárás-jelentés is helyet kapott a lapban. A Debreczenben külön hangsúlyozták, hogy a debreceni egyetem meteorológiai intézetének jelentése alapján készítették. Először az országos jelentést, majd a debreceni csapadékmennyiséget, hőmérsékletet és előrejelzést tették közé. A másik lapban csak a debreceni időjárást és előrejelzést közölték.

A „Tükörkép” című rovat csak a Debreczenben jelent meg Szalacsy Rác Imre szerkesztésében, amelyben különböző élettörténeteket mutatott be.

Vasárnaponként a Debreczen képes melléklettel jelent meg, amelyben, az újságban megjelent egy- egy cikkhez készült fényképeket tették közzé. Ezen kívül a hétköznapi lapkiadásokban a Hírek rovatnál a fontos társasági eseményekről közöltek fotókat. A Debreceni Független Újságban nem volt fénykép.

---

¹⁹TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. dec. 6. 10.

²⁰TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. dec. 3. 9.

1. 2. 10. Hétvégi rovatok

Minkét újság hétvégi lapszerkezete szinte megegyezett a hétköznapi kiadásokéval, annyi különbség volt, hogy a vasárnapi kiadásban több reklám volt megtalálható, valamint a hétköznapi megjelent rovatokon kívül néhány más, új rovat is megjelent a lapban.

A Debreceni Független Újságban „Asszonyoknak” valamint „Kozmetika” című rovat jelent meg. Valószínűleg ez által akartak a női olvasóknak is kedvezni.

Az „Asszonyoknak” című rovatot Dr. Dévainé Erdős Böske vezette. A rovat mindig ún. divattudósítással kezdődött, ahol egy- egy témát fejtett ki a rovatvezető.²¹ Ezen kívül még egy divatposta is helyet kapott a lapban, amelyben az olvasók divattal kapcsolatos kérdéseire válaszol a rovatszerkesztő. A „Konyha” cím alatt a meghirdetett receptverseny résztvevőinek a receptjeit közölték. Legvégül háztartási praktikákat, tanácsokat adtak az olvasóknak. Természetesen itt nőknek szóló reklámokat és hirdetéseket is közöltek.

A „Kozmetika” rovatot Dr. Borsos Ida bőrgyógyász- kozmetikus vezette, amelyben kozmetikai tanácsokat adott a női olvasóknak.

A Debreczenben a szombati lapszámokban „Debreczen rádiója” cím alatt a heti műsort közölték. A vasárnapi lapszámokban pedig a „Tiszántúli kisgazda” valamint az iparral és kereskedelemmel foglalkozó rovatok kaptak helyet. A „Tiszántúli kisgazda” című rovatban gazdasági témájú cikkekkkel foglalkoztak, itt közölték a debreceni termény és takarmányárakat, valamint a városi adóhivatal itt közölte hirdetményeit. Az „Ipar és kereskedelem” című rovatban a vállalkozóknak és üzlettulajdonosoknak szolgáltak fontos közleményekkel.

---

²¹ Báli szezonról írt az egyik számban, amelyben a rovatvezető kifejtette, hogy mit illik viselni egy nőnek a bálon, mi a divat. – TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. dec. 22. 14.

2. 1935-ös választások

2. 1. Az 1932-35-ös belpolitikai helyzet

Az 1931-es választások lezajlása után Bethlen István miniszterelnök lemondott. Őt Károlyi Gyula átmeneti kormánya követte, majd 1932-ben Horthy Miklós kormányzó Gömbös Gyulát nevezte ki miniszterelnöknek, akinek megbízatása a gazdasági válságban megroppant rendszer megszilárdítására szólt. Gömbös ekkor elérkezettnek látta az időt arra, hogy a rendszer arculatát megváltoztassa, megvalósítsa a régen tervezett „őrségváltást”, de a kormánypárt nem támogatta, mivel többségében még mindig Bethlen hívek voltak, valamint abba is bele kellett nyugodnia, hogy a kormányzó 1932-ben nem engedélyezte a parlament feloszlását, az új választások kiírását.²²

Így Gömbösnek miniszterelnökként a Bethlen által kiépített politikai intézményrendszer keretei között, a nagyrészt Bethlen hívekből álló Egységes Párttal a háta mögött kellett megkezdnie a működését.²³ Gömbös ezért a rendszert belülről, saját eszközeinek segítségével akarta megfojtani, illetve monolitikussá átformálni.²⁴

2. 1. 1. A kormánypárt szerkezete, és a főispáni kar

Az 1931-es választások még Bethlen István elképzelései szerint történtek. Az Egységes Párt parlamenti képviselőinek társadalmi összetétele a következőképpen alakult: 4,5% (7 fő) a nagytőkés vagy annak vezető tisztségképviselője, 26,4% (41 fő) a földbirtokos, bérlő, valamint az agrár érdekképviselő vezető tisztségképviselője, 36,3% (56 fő) az állami hivatalnokok és katonatisztek, valamint 27% (42 fő) értelmiségi. A birtokos parasztság 3,9% (6 fő), valamint az iparos és kereskedő 1,9%-éket (3 fő) ért el.²⁵ Közülük 40% azaz 63 fő Bethlen személyes hívének számított, amelyhez még az agrárblokk csatlakozott 44 fővel (27,8%). Ezzel szemben Gömbössel csak 18 képviselő (10,7%) rokonszenvezett.²⁶ Gömbösnek 1935 márciusáig nem volt lehetősége a kormánypártot jelentősen átalakítani,

---

²² Sipos Péter: Őrségváltás szavazócédulákkal- 1935. In: *Parlamenti választások Magyarországon, 1920-1998.* szerk.: Földes György, Hubai László. Bp., 1999. 146-147.

²³ Vonyó József: A Nemzeti Egység Pártja a magyarországi polgári kormánypártok sorában. In: Vonyó József: *Gömbös Gyula és a jobboldali radikalizmus.* Pécs, 2001. 14-15.

²⁴ Ormos Mária: *Magyarország a két világháború korában.* Debrecen, 1998. 153.

²⁵ Vonyó J. 17. Lásd bővebben: Sipos Péter- Stier Miklós- Vida István: Változások a kormánypárt parlamenti képviselőinek összetételében 1931- 1939. *Századok*, 1967. 3-4. 604-608.

²⁶ Sipos P. i.m. 147.

arányaiban megváltoztatni, de a lemondás és haláleset miatt megüresedett képviselői helyeket személyes híveivel töltötte be. Ilyen időszaki választásokon került be a parlamentbe Antal István, Mecsér András, Hóman Bálint, Baross Gábor, Tabódy Tibor, Bárczay János és Krudy Ferenc.²⁷

A főispáni kar nagy része is,- mint a kormánypárt- Bethlen híveihez tartozott. Gömbös tisztában volt azzal, hogy a bethleni garnitúrával pártszervezési ambícióit nem valósíthatja meg, de kötötte a kompromisszum, amellyel hatalomra került. Mindemelllett a kormányváltás után 1932-ben 6 főt váltottak le, de a rá következő két évben kevés csere történt, valószínűleg a kiegyensúlyozott belpolitikai erőviszonyoknak köszönhetően, valamint Bethlen korlátozásának. Összességében elmondható, hogy ezekben az években (1932-1934) a főispáni kar, származás, eredeti foglalkozás, iskolázottság és politikai előélet szerinti összetételben nem mutatható ki nagy változás.²⁸

2. 1. 2. A NEP és szervezetének kialakítása

Az Egységes Párt az 1932. október 27-i pártértekezletén a Nemzeti Egység Pártja (NEP) nevet kapta, valamint három fontos személycseréről döntöttek. A párt vezetését Bethlen átadta Gömbösnek, elnöke pedig Sztranyavszky Sándor, - Gömbös híve lett. Megalkották továbbá az országos ügyvezető főtitkári tisztséget, amelyet Gömbös másik híve Marton Béla töltött be. A változások ellenére a párt képviselőcsoportja, az országos pártkör (klub), a pártvezetőség egészen az 1935-ös választásokig mind összetételében, mind funkcióját tekintve ugyanaz maradt.²⁹ A NEP egyúttal új programot is kapott, ami megegyezett Gömbös 95 pontos kormányprogramjával, melyet még miniszterelnöki kinevezése után ismertetett. A program inkább pártprogramnak tekinthető, mivel távlati célokat fogalmazott meg, míg a kormánypolitikában Gömbös halogatásra, kompromisszumra kényszerült.³⁰

Gömbös ezzel egyidőben, egy új, szervezett tömegpárt kiépítését indította el.³¹ Marton Béla vezetésével kiépítették a megyei pártközpontokat, a főispánok mellé pedig párttitkárokat neveztek ki, akik megalapították a választókerületi és azon belül a helyi pártszervezeteket. Feladatuk kartotékok készítése volt, amelyben minden egyes választópolgár személyi adatát,

---

²⁷ Sipos P. i.m. 148.

²⁸ Takács Tibor: A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon. *Századok*, 2000. 5. 1040-1041.

²⁹ Vonyó J. 15.

³⁰ Boros Zsuzsanna, Szabó Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944)*. Bp., 2009. 201.

³¹ Vonyó J. 15

valamint pártállását feljegyezték.³² A pártszervezet létrehozásával a célja az volt, hogy egy párhuzamos, csak neki engedelmeskedő szervezetet birtokoljon, amellyel a következő választáson sikert arathat³³, valamint egy olyan alakulattá szervezze át, amely egyrészt szilárd, hierarchikus struktúrába simul bele, másrészt a különféle társadalmi szervezeteket maga alá tudja gyűrni, és irányítani.³⁴

2. 1. 3. „Gömbös -Eckhardt paktum”

Gömbös miniszterelnökségének kezdete óta el akarta érni, hogy Bethlen politikai „gyámkodását” lerázza, hogy azután hozzáláthasson reformterveinek a megvalósításához. Ehhez először el kellett érnie, hogy a kormányzó neki kedvezzen, és a törvényhozási ciklus kitöltése előtt feloszlassa a parlamentet. Másodszor pedig külső támogatóra volt szüksége, akit Eckhardt Tibor személyében, régi fajvédő harcostársában, a Kisgazdapárt vezérében talált meg.³⁵

1934 tavaszán Gömbös és Eckhardt titkos paktumot kötött, amelynek fő célkitűzése Bethlen és híveinek félreállítása volt. Ezt a képviselőház feloszlásával, a titkos választójog szerint tartott választások alapján a parlament összetételének megváltoztatásával akarták elérni.³⁶

Eckhardt a miniszterelnökkel hajlandó volt szövetséget kötni a Bethlen- csoport felszámolása céljából, de elsősorban saját pártját szerette volna megerősíteni, nem pedig Gömböst egyeduralomra juttatni.³⁷ Gömbös pedig csak eszköznek használta Eckhardtot, a Bethlennel való leszámolás után cserben hagyta a Kisgazdapártot, a választásokon nem tartotta be a paktum ráeső részét.³⁸

2. 1. 4. A képviselőház feloszlása

1935 januárjában Gömbös első jelentős lépése Imrédy Béla és Kállay Miklós -Bethlen hívei - kormányból való leváltása volt. A Bethlen ellen indított politikai akció egyik állomása a szolnoki nagygyűlés volt, ahol Gömbös a Bethlen- híveket „csáklyásoknak” nevezi, akik

---

³² Sipos P. i.m. 148.

³³ Uo. 147.

³⁴ Ormos M. i.m. 160.

³⁵ Gergely Jenő: *Gömbös Gyula*. Politikai pályakép. Bp., 2001. 285.

³⁶ Romsics Ignác: *Bethlen István*. Bp., 1999. 371.

³⁷ Ormos M. i.m. 162.

³⁸ Boros Zs., Szabó D. i.m. 260.

„zavarják az élet folyását.” Ezután nyílttá vált a küzdelem a Bethlen-hívek és a Gömbös „fiataljai” között. Eckhardt pedig a kiscgazda politikusokkal támadta Bethlenéket a Gömbössel kötött megállapodás alapján.³⁹

Január 29-i pártértekezleten még bizalmat szavaztak Gömbös kormányának, habár bizalomról már szó sem volt Bethlen és Gömbös között. Gömbös a kormányzótól ismét kérte a házfeloszlatás engedélyezését, az új választások kiírását, amit Horthy ismét elutasított. Ehelyett február 9-én a kormányzó egy megbeszélés keretén belül Gömböst és Bethlent megegyezésre akarta bírni. Gömbösnek ismét engednie kellett Bethlen követeléseinek, melynek főbb pontjai az Eckhardttal való szakítás, a pártvezetőség átalakítása, valamint a párt és a kormány megegyezése a reformokban.⁴⁰ Gömbös látszólag belement az egyezésbe, de március 2-án benyújtotta lemondását, és egy újabb kormány alakítását a házfeloszlatásához, valamint az új választások kiírásához kötötte. Horthy ekkor engedett és őt bízta meg kormányalakítással, elfogadta a Gömbös által összeállított kormánynévsort, valamint átadta a képviselőházat feloszlató legfelsőbb kéziratot.⁴¹ Gömbös ezután Királyszállásra utazott nehogy Bethlenék utolérjék, s a kormányzó visszavonja a házfeloszlató iratot. Bethlen ekkor Inkén tartózkodott és mit sem tudott a megegyezésről. Március 5-én délelőtt tért vissza Budapestre, amikor az új Gömbös-kormány letette az esküt az államfő előtt. A házfeloszlatás ellen ekkor már semmit sem tudott tenni.⁴²

Bethlent az események után rögtön kilépett a kormánypártból, tette Kállay Miklós, Keresztes- Fischer Ferenc, Walko Lajos, Ráday Gedeon és Ugron Gábor követte. A többi hívét felszólította, hogy maradjanak kormánypártiak, mivel a választásokon csak így juthatnak képviselőséghez.⁴³

2. 2. Az 1935-ös választások

Az 1935-ös választásokat az 1925. évi XXVI. választójogi törvény alapján rendezték meg, amely tulajdonképpen az 1922. évi Bethlen- féle választójogi rendelet törvényerőre emelését jelentette, ami csak kisebb változtatásokat tartalmazott.⁴⁴

---

³⁹ Gergely J. i.m. 286.

⁴⁰ Romsics I. i.m. 376.

⁴¹ Gergely J. i.m. 288.

⁴² Sipos P. i.m. 158.

⁴³ Romsics I. i.m. 377.

⁴⁴ Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000*. Bp., 2001. I. kötet: A választások története és politikai geográfiája. 49. Továbbiakban: (Hubai L., i.m. I. köt.)

A képviselőház tagjainak létszámát 245 főben határozták meg, melyből 199 mandátumot egyéni választókerületben, nyílt szavazással kellett megválasztani. Az egyéni kerületeket, 25 vármegye területén és három kisebb lélekszámú egymandátumos törvényhatósági jogú városban szervezték meg. A további 46 képviselőhelyet 11 listás választókerületben a titkos szavazás eredménye alapján osztották szét. Ebből 30 mandátum Budapest és a környékén szervezett 4 kerületnek (Buda, Észak-Pest, Dél-Pest, Budapest-környék) jutott. A további 16 mandátumot a hét legnagyobb lélekszámú többmandátumos törvényhatósági jogú városban került kiosztásra (Debrecen és Szeged 3-3, Győr, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Miskolc, Pécs 2-2)⁴⁵

2. 2. 1. A választásokon részt vevő pártok

2. 2. 1. 1. Debrecenben megjelenő pártok

2. 2. 1. 1. 1. Országos szereplésük

A kormánypárt Nemzeti Egység Párt néven indult a választásokon, amelyen 177 egyéni kerületben állított jelöltet, 17-ben, pedig egy hivatalos és egy nem hivatalos jelölt lépett fel a párt színeiben. 22 kerületben nem állítottak indulót, mivel ezek egy részét különleges személyiségeknek tartották fenn, mint például Bethlennek vagy Eckhardtnak. Voltak olyan kerületek is, ahol a NEP- szervezetek nem voltak kellően kiépülve, s eddig csak a KGSZP jelöltjei indultak. Ezekben a kerületekben Gömbös a neki megfelelő kereszténypárti indulókat támogatta csendben. A kormánypárt ezen kívül minden titkos kerületben elindult.⁴⁶

A Független Kisgazda Párt 94 egyéni kerületben kapta meg a megfelelő számú ajánlásokat, Kápolnán Eckhardtnak a megígérték szerint nem volt ellenfele. Önálló listát egyedül Kecskeméten sikerült állítani, Miskolcon pedig Keresztény Nemzeti Front néven a NEP-el közös listát indított, amelynek vezetője Eckhardt volt.⁴⁷

A Kisgazdapárt közvetlenül a választások előtt egyezett bele a választási törvény elhalasztásába, és így a nyílt szavazásos rendszer előnyeit megpróbálta kihasználni a NEP által ígért 50- 60 választókerületben. Ezen kívül a választások alatt nem hirdetett önálló programot, hanem elfogatta Gömbös munkatervét. Azonban Gömbös kevésbé tartotta be a kisgazdákkal kötött megállapodást, mivel jól tudta, hogy az FKGP a kormánypárt

---

⁴⁵ Hubai László: *Magyarország XX. Századi választási atlasza 1920-2000.* Bp., 2001. II. kötet: Választókerületi adattár, 1920- 2000. 100. Továbbiakban: (Hubai L., i.m. II. köt.)

⁴⁶ Hubai L. i.m. I. köt. 55.

⁴⁷ Uo. 55.

segítségével jelentősen megerősödhet, így kíméletlen politikai ellenfélnek nyilvánította őket, és a közigazgatás és karhatalom úgy bánt velük, mint a többi ellenzéki párttal.⁴⁸

A Szociáldemokrata párt a Bethlen éra alatt a politikai rendszer szerves részeként, korlátok között folytatta tevékenységét, de Gömbös őrségváltó terveivel a párt létalapja, a szakszervezetek kerültek veszélybe, ugyanis a Gömbös terveiben szereplő munkáskamarák felállításával a szakszervezetek kerültek veszélybe.⁴⁹ A fenyegetésnek az lett a következménye, hogy az MSZDP az 1935-ös választásokon nem indult a nyílt választási kerületekben, arra hivatkozva, hogy meg akarja kímélni a falusi tömeget az atrocitásoktól, valamint így próbál a „lélektipró nyílt szavazás ellen” tiltakozni. A párt Budapesten és környékén 35 jelöltet állított, a titkos választású nagyvárosban pedig 9-et.⁵⁰

A különböző nemzetiszocialista szervezetek az 1930-as években jelentek meg Magyarországon. A Gömbös- kormány idején csak marginális szerepet játszottak, 1932-ben alakult meg parlamenti pártként a Nemzeti Szocialista Magyar Földműves és Munkáspárt Meskó Zoltán vezetésével. Ebből a pártból vált ki gr. Pálffy Fidél, aki a Közép- Dunántúlon szervezkedett.⁵¹ 1933-ban gróf Festetics Sándor alakította meg a Magyar Nemzeti Szocialista pártját, amely 1934-ben egyesült a debreceni Nemzeti Szocialista Magyar Dolgozók Pártjával.⁵² Az 1935-ös választások során 17 egyéni kerületben szerezték meg az induláshoz való jogot a különböző nemzetiszocialista pártok. Észak- Pesten és környékén Meskó Zoltán és gróf Pálffy Fidél pártalakulatai indultak, Debrecenben pedig gr. Festetics Sándoré.⁵³

2. 2. 1. 1. 2. Debreceni szereplésük

A debreceni választások nyitányának tekinthető gr. Bethlen István indulásának megakadályozása, aki az 1926. és 1931. évi választások során a kormánypárt listáját vezette Debrecenben. Ennek az eseménysorozatnak az előjátéka zajlott le február 18-án a helyi törvényhatósági közgyűlésen, ahol Gömbös hívei erkölcsileg támadták meg Bethlent, azaz Gömbös Gyula miniszterelnököt szolnoki revíziós beszéde alkalmából üdvözölték, Bethlen revíziós törekvéseinek méltatását pedig leszavazták. Végül a városi közélet tekintélyes

---

⁴⁸ Boros Zs. , Szabó D. i.m. 274.

⁴⁹ Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922- 1947. In.: *Múltunk*, 1997.2. 131.

⁵⁰ Pintér István: *A szociáldemokrata párt története 1933-1944.* Bp., 1980. 49. Lásd még: Hubai rámutatott arra, hogy itt még figyelembe kell venni, hogy a szociáldemokratáknak sem 1926-ban, sem 1931-ben a több mint tíz egyéni kerület nem hozott mandátumot, tehát a tiltakozás mellett, tudatos számításból sem vállalták a nyílt választási kerületben való indulást.- Hubai L. i.m. I. köt. 56, 59.

⁵¹ Boros Zs. , Szabó D. i.m. 221-222.

⁵² Gárdonyi Sándor: Nyilas mozgalmak Debrecenben, 1933-1939. In.: *Debreceni Szemle*, 2002. 1. 87.

⁵³ Hubai L. i.m. I. köt. 55.

személyiségeinek követelésére február 23-án Bethlent üdvözölték egy újabb közgyűlésen.⁵⁴ A Debreczen című lap úgy vélte, hogy az üdvözlés elmaradása után a következő lépés a közelgő választáson az lesz, hogy Bethlen mandátumát tárgytalannak tekintik.⁵⁵ Ennek oka, ahogy a Debreczen írja: „egy kis szélsőjobboldali csoport ráült a város nyakára, a maga igájába hajtotta a Nemzeti Egység Pártját.”⁵⁶ Ebben a kijelentésben a lap egyértelműen Kolosváry-Borcsa Mihály és körére utal.

A képviselőház feloszlata és Bethlen kilépése után a NEP debreceni jelöltállításával kapcsolatban fölmerült, hogy Debreczenben a pártonkívüli Bethlen István fellépése esetén a NEP nem állít ellenjelöltet vele szemben, hanem a párt helyi jelöltjeivel egyetemben egy listán indul. Bethlen egyetlen kikötése az volt, hogy a listán a legutóbbi várospolitikai ügyben exponált személyek ne vegyenek részt.⁵⁷ Ezzel szemben Budapesten a pártvezetés, br. Vay ispánnal való hosszas tanácskozása után, olyan feltételeket állított, amely elfogathatatlan volt Bethlen számára. Ugyanis kifejezetten olyan helyi jelölttel kellett volna indulnia, aki a Vásáry István ellen indított perben érdekelt volt, nevezetesen Kolosváry- Borcsa Mihállyal.⁵⁸

Bethlen Vay főispánhoz intézett levelében utasította vissza a jelöltséget, amelyben közölte, hogy olyan jelöltlista élén nem indul, amely rá nézve „természetszerűen erkölcsi inkompatibilitást jelent”.⁵⁹ Egyúttal ebben a levélben közölte, hogy külön listán nem indul, mivel a debreceni választókat nem akarja megosztani.

Ezt követően, nyílt szavazásos választókerületben, Nagykanizsán jelölték, ahol ellenfél nélkül egyhangúan megválasztották Horthy közbenjárásával.⁶⁰

Ezzel érte el a Vay- Kolosváry- Borcsa helyi pártvezetés Bethlen kiszorítását, következésképpen a helyi konzervatív erőket szorították háttérbe Debreczenben. A választópolgárok bizalmának megtartása érdekében felkérték Lázár Andor igazságügyi minisztert a debreceni lista vezetésére.⁶¹ Lázár Andor Visszaemlékezésében ezt azzal magyarázza, hogy „a kormánypártnak igen fontos volt, hogy Debreczen városa minisztert kapjon képviselőjelöltül. Az előző választáson a kormánypárt listáján Bethlen István lett a város egyik képviselője. Debreczen másik két mandátuma ellenzéki kézbe jutott. Egyetlen

---

⁵⁴ Veress Géza: *Vásáry István politikai pályája*. Debrecen, 1999. 129-130.

⁵⁵ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. feb. 19. 1.

⁵⁶ Uo. 1935. feb. 19. 1.

⁵⁷ Uo. 1935. márc. 9. 3.

⁵⁸ Veress G. i.m. 130.

⁵⁹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. márc. 10. 1.

Lásd még TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. márc. 10. 3.

⁶⁰ Sipos P. 167.

⁶¹ Veress G. i.m. 130-131.

református tagja voltam a kormánynak s így a párt azt kívánta, hogy én legyek a listavezető a debreceni választásnál a kormánypárt listáján.”⁶²

Lázár Andor személye megfelelő volt Debrecennek, mivel egyrészt így miniszteri képviselőt kaptak, másrészt református felekezeti volt. Azonban listavezetőnek választása után is nagy volt az elégedetlenek tábora, mivel többen úgy vélték, hogy ha Szentesen és Debrecenben is megválasztják, akkor a szentesi mandátumát fogja megtartani, tehát ezzel a NEP lista 2. és 3. helyének jelentősége nő meg, amelyet a fajvédő múlttal rendelkező Kolosváry- Borcsa Mihály és ifj. Balogh István foglalt el, akiknek személye több választópolgárnak ellenszenves volt.⁶³

A NEP lista az események után március 10-ére összeállt, amely a következőképpen nézett ki: a képviselőjelöltek Lázár Andor igazságügy miniszter, Kolosváry- Borcsa Mihály lapszerkesztő, ifj. Balogh István gazda, a pótképviselők, pedig vitéz Dávid Géza kereskedő, Bessenyei Gyula műasztalos és Csomor Gyula moztulajdonos voltak. A Debrecenben induló többi párt lajstroma is kifermálódott. A Kisgazdapárt listáját Eckhardt Tibor vezette, a 2.-3. képviselőjelölt Hegymegi Kiss Pál és Öry István volt, pótképviselő jelölteknek, pedig Sarkadi Istvánt, Pataky Józsefet és Hegymegi Kiss Pálnét választották.⁶⁴

A szociáldemokrata lista vezetője dr. Györki Imre ügyvéd volt, aki eddig már háromszor kapott bizalmat a debreceni választópolgároktól.⁶⁵ A második helyre először Gombossy Zoltánt⁶⁶, a helyi pártszervezet elnökét jelölték, aki ugyan először elfogadta a jelölést, de végül visszalépett, mivel képviselői mandátumra pályázott.⁶⁷ A lista végül összeállt, Györki Imre után további képviselőjelölteknek Kéthly Annát, valamint Kállay Sándor földmunkást jelölték, a pótképviselők Sonnevirth Lajos ügyvéd, Kovács Lajos kereskedő, és Mázló József csizmadiamester voltak.⁶⁸

Debrecenben a Magyar Nemzeti Szocialista Párt listája élén gr. Festetics Sándor állt. Második képviselőjelöltként ifj. Balogh Istvánt a volt kormánypárti földbirtokos választották, aki nagy rokoni és baráti körrel rendelkezett a cívisvárosban.⁶⁹ Festetics az enyingi

---

⁶² Lázár Andor: *Visszaemlékezéseim*. Bp., 1995. 228.

⁶³ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debrecen, 1935. márc.10. 2.

⁶⁴ Uo. 1935. márc. 10. 3- 4.

⁶⁵ *Országgyűlési Almanach az 1931-36 évi országgyűlésről*. Szerk. Haeffler István. Bp., 1936. 278.

⁶⁶ Holló János párttitkár-, akit a párt anyagi ügyeinek gondatlan kezelése miatt váltották le és zártak ki a pártból-leváltása után Gombossy Zoltánt nevezték ki a helyi pártszervezet élére, aki szereplésével 1933-tól 1936-ig történő válságot idézett elő a debreceni pártszervezetben.- Tóth Gábor: *Ellenzéki politikai mozgalmak a Tiszántúlon a harmincas években 1929- 1939*. Bp., 1982. 178.

⁶⁷ Uo. 180.

⁶⁸ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debrecen, 1935. márc.10. 4.

⁶⁹ Kozma Mihály: Szélsőjobboldali törekvések a baloldali erők visszaszorítása a Hajdúságban (1932- 1944). In: *Tanulmányok és források Hajdú- Bihar Megye munkásmozgalmának történetéhez*. Debrecen, 1974. 115.

választókerületben is fellépett, ezért már a választási gyűlések elején kilátásba helyezte, ha elnyeri mindkét mandátumot, akkor a debrecenit átadja ifj. Balogh Istvánnak.⁷⁰ Így a MNSZP listája a következőképpen nézett ki: gr. Festetich Sándort, ifj. Balogh Istvánt (Miklós utcai), Konkoly Gézát képviselőjelöltnek, Ladányi Lászlót és Karancsi Józsefet pótképviselőnek jelölték ki.⁷¹

Választói gyűlések

A NEP a debreceni választási agitációját egy nagyszabású választói gyűléssel vezették be az Aranybika nagytermében március 17-én délután, amelyet br. Vay László főispán nyitott meg. Lázár Andor igazságügyi miniszter, Kolosváry- Borcsa Mihály és ifj. Balogh István ismertették programjaikat, amelyben Gömbös Gyula reformterveit népszerűsítették. A gyűlés után pedig Lázár Andor tiszteletére pártvacsorát rendeztek, ahol ismét felszólaltak, de itt sem hangzott el újdonság.⁷² Vay László főispán a NEP törvényhatósági elnöke a Debreczen című lapban „Felhívás Debreczen választópolgárságához” címmel írt cikkében kijelenti „Ma a magyar kormányt támogatni a Nemzeti Egység zászlója alá felsorakozni nem politikai probléma, hanem hazafias kötelesség”.⁷³

A néma hét előtti hétvégén ismét gyűléseket szerveztek. Március 23-án Mecsér András - Gömbös egyik híve- a csengeri kerület hivatalos jelöltje érkezett Debrecenbe, először a NEP gazdafőcsoportjában beszélt, majd az azt követő pártvacsorán bírálta Hegyemegi Kiss Pált és kijelentette a Független Kisgazdapártra nincs szükség a reformpolitika véghezvitelében, valamint reméli nem lesz arra szükség, hogy koalíciós kormányt alakítsanak. A FKGP szerinte amúgy sem tud összeszedni 30-40 mandátumot, e nélkül nem jelentenek jelentős politikai erőt. Ezen kívül beszél az MSZDP-ről, amelyet nem tekint többnek, mint egy muzeális tárgynak.⁷⁴

Az utolsó agitációs héten a NEP helyi képviselőjelöltjei a külső körzetekben,- úgymint Nyilas-telep, Boldogkert, Csapókert, Téglavető- is tartottak programbeszédet, ahol Gömbös Gyula munkájának támogatására szólították fel a jelenlévőket, és az ellenzéket bírálták. Ezen kívül a külső városrészek szociális kérdéseivel foglalkoztak, koncentrálna a helyi problémákra. A március 25-i II. városrészgyűlésen Vay László főispán beszédében az

---

⁷⁰ Hajdú- Bihar Megyei Levéltár. (továbbiakban: HBML) IV. B. 901/a. (Főispán elnöki bizalmas iratai) 11. 73/1935.

⁷¹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. márc. 12. 3.

⁷² Uo. 1935. márc. 19. 1- 4.

⁷³ Uo. 1935. márc. 24. 1.

⁷⁴ Uo. 1935. márc. 23. 2. , Uo. 1935. márc.24. 2.

ellenzéket bírálta, szerinte a szociáldemokrácia már megbukott, a horogkereszteseknek sem szabad hinni és végül a NEP nem kér a kispapok segítségéből sem.⁷⁵

A beszédekben igen éles kritikát fogalmaznak meg a Kispapárral, legfőképpen Hegyemi Kiss Pál személyével szemben. A felszólalásokból, legfőképpen Mecsér Andráséból -aki Gömbös szűkebb környezetéhez tartozott- érezni lehetett, hogy Eckhard és Gömbös közötti paktum hamarosan semmivé válik.⁷⁶

A Független Kispapárt debreceni kampányát a március 15-i gyűlés nyitotta meg, amely az Aranybikában zajlott le. A gyűlésen Hegyemi Kiss Pál nyitóbeszéde után Jékey László, Tildy Zoltán, Móricz Zsigmond, és Óry István szólalt fel, majd Eckhard Tibor beszélt a választókhöz. Eckhard Tibor programbeszédében a külpolitikai helyzetről, a királykérdésről, belpolitikai és gazdasági kérdésekről nyilatkozott, valamint kijelentette, hogy Gömbös programjait helyesli, és a Kispapárt nem fogja megakadályozni végrehajtását.⁷⁷ A Debreceni Független Újság szerint ezt a programbeszédet mondta el Eckhard 1924-ben az Ébredő Magyarok debreceni gyűlésén, csak most a zsidók helyébe a bank és a tőke szavakat tette.⁷⁸

A debreceni választási kampány során az FKGP jelöltjei közül Óry István és Sarkady István tartottak gyűléseket, valamint dr. Bősze Lajos is rendszeres felszólaló volt, Eckhardt Tibor és Hegyemi Kiss Pál a nyílt kerületekre koncentráltak. Az utolsó agitációs vasárnap a szónokok Bellegelőn, Homokkertben, Csapókertben, Tégláskertben, Nyilas-telepen, Nyulasi rokkanttelepen és Bihari-telepen tartottak gyűléseket, ahol az FKGP célkitűzéseinek ismertetése mellett a lakosság helyi körülményeit javító intézkedéseket is kilátásba helyeztek. A kampányuk során felszólaltak a kartell és bankuralom eltörése mellett, valamint kijelentették, hogy titkos szavazást és földbirtokreformot akarnak megvalósítani. Emellett ellenzékiek bírálása is napirendi téma volt a FKGP gyűlésein. A MNSZP-t azzal támadták, hogy gr. Festetics Sándor 40000 holdas gazda, s ha tényleg birtokreformot akar megvalósítani, kezdje a saját földjén. Beszédeiben támadja a zsidókat, holott zsidó bérlői vannak. Ezen kívül a választópolgárokat szándékosan megtéveszti azzal, hogy neve előtt gr. helyett dr. van a választási plakátaikon és röpcéduláikon feltüntetve. A MSZDP-ot pedig azzal támadták, hogy szerintük Györki Imre 3 nagy bérházzal és több ezer holddal nem érzi át a választók bajait. Gyűléseiken többször hangot adtak annak, hogy Gömbös programjaival

---

⁷⁵ Uo. 1935. márc. 27. 2.

⁷⁶ Ezt a helyzetet vetítette elő a március 17-i Nagycseri Uri-laki gyűlés is, ahol az egyik szónok, nevezetesen Bakóczy Gábor kijelentette, hogy tudják, a jelenlévők közül is aláírták Hegyemi Kiss Pál ajánlái íveit, de ne engedjék, hogy félrevezessék őket, szavazzanak az NEP jelöltjére.- HBML. IV. B. 901/a. 12. 89/1935.

⁷⁷ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. márc. 17. 4.

⁷⁸ Debreceni Független Újság, 1935. márc. 17. 13-14.

egyetértének, ugyanakkor tagadták, hogy lepaktáltak a kormánnyal, kijelentették, hogy az FKGP ellenzéki párt maradt, de nem fék, hanem motor akar lenni, hogy Gömbös beígért reformjai mihamarabb megvalósuljanak.⁷⁹

A szociáldemokrata párt debreceni szervezete a pártvezetőségben kialakuló személyi ellentétek miatt meggyengülve indult neki a választásnak.⁸⁰ Első debreceni gyűlésüket március 17-én tartották az Aranybika nagytermében, ahol Kéthly Anna, dr. Györky Imre és Kertész Miklós mondták el programbeszédeiket, melyben az általános és titkos választójogot szorgalmazták, Gömbös Nemzeti Munkatervét bírálták, valamint az eddigi intézkedések sikerességét vonták kétségbe, úgymint a gazdaadóság rendezését, a fővárosi törvényt, és az erdőtörvényt. Kéthly Anna felhívta a hallgatóság figyelmét, hogy Gömbös szava már azért sem hiteles, mivel a reformokat a kartell megszüntetésével kellene kezdeni, ehelyett azt látják, hogy a nyílt területeken a kartell vezéreket akarják mandátumhoz juttatni.⁸¹ Az utolsó agitációs vasárnap a Téglavetőben és a Nyilas-telepen mondták el beszédeiket dr. Györky Imre, Kállai Sándor, Kovács János, Kovács Lajos és Török Gábor, ahol bírálták a NEP és FKGP politikáját, valamint a MNSZP-t. Programpontjaikban helyet kaptak az eddig is hangoztatott szociális kívánságok, a városi szegénységet érintő problémák.⁸²

Az MNSZP választási gyűléseit gyakran a debreceni peremterületeken tartotta, így például Halápon, Ondódon, Verébdülön, a látóképi csárdánál, a Kishegyesi Úton és a Sámsoni úton, ahol hallgatóságnak megfelelően elsősorban mezőgazdasági kérdésekkel és a kartellekkel foglalkoztak, és minden problémaért a zsidóságot hibáztatták. A közgazdasági problémákat általában Schvaszta Gyula közgazdász ismertette, mellette visszatérő szónok volt ifj. Balogh István cívisgazda, valamint dr. Szentpály Kálmán. A választásokon induló többi pártot bírálták, legfőképpen a szociáldemokratákat. A választási kampányukat egy nagyszabású gyűléssel zárták az Aranybikában, ahol gr. Festetics Sándor is felszólalt.⁸³

A választási gyűlések után az indulni kívánó pártok március 26.-án azaz kedden nyújthatták be ajánlási íveiket a választási biztosnak. Az induláshoz 4065 aláírásra volt szükség Debrecenben. A NEP 16543, a FKGP 9110, a MSZDP 6458, és a MNSZP 4264 aláírást nyújtottak be, melyeket hivatalosan szerda délutánig kellett volna átvizsgálni a bizottságnak, de nem tudták befejezni, ezért másnap csütörtök 13. óráig adták meg a határidőt, valamint közölték, hogy a pótlásra ezt követően 24 órán belül van lehetőségük a

⁷⁹ HBML IV. B. 901/a. 12. 91/1935., 109/1935., 120/1935., 136/1935.

⁸⁰ Lásd bővebben: Tóth. G. i.m. 178- 182.

⁸¹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. márc. 19. 1- 4. , HBML IV. B. 901/a. 12. 83/1935.

⁸² TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. márc. 27. 1.

⁸³ Gárdonyi S. i.m. 89-90.

pártoknak. Azonban erre az időpontra sem végeztek, mivel a szükséges érvényes aláírások elérése után a NEP küldöttjei ragaszkodtak ahhoz, hogy a további íveiket, a 8000 aláírást is vizsgálják meg és hasonlítsák be a többi párt ajánlásaival, és szükség esetén semmisítsék meg az aláírásokat. Ezután a NEP kivételével egyik pártnak sem lett meg a szükséges ajánlás. A szociáldemokraták 3000 pótajánlásukat még csütörtök este benyújtották, pénteken a MNSZP 4200, a FKGP 636 aláírást adott be pótlólag. Ezt követően az eredményhirdetés nagy meglepetést okozott, mivel a MNSZP-nek - bár senki nem gondolta- indulhatott a választási küzdelemben, a FKGP- nek azonban 36 aláírás hiányzott. A FKGP ezután a tartalékban hagyott 800 ajánlást akarta benyújtani, mivel a párt megbízottai abban a tévedésben voltak, hogy az eredményhirdetés után külön figyelmeztetik azokat a pártokat, amelyeknek nincs meg a megfelelő számú aláírás és még egyszer pótolhatnak.⁸⁴ A bizottság elnöke azonban elutasította, hivatkozva arra, hogy a törvény csak egy pótlást engedélyez. Azonban az elnök már akkor törvényt sértett, amikor a benyújtástól számított 2. nap helyett a 4. napon hirdette ki az elutasítást, valamint nem értesítette a pártokat írásban, hogy mennyi pótajánlás szükséges. Eckhardt ekkor értette meg, hogy Gömbös nem tartja be a paktumot, a pártjával is ugyanúgy bánik a kormánypárt, mint a többi ellenzéki párttal, tehát szó sincs „korrekt választásról”, így felmondta a megegyezést.⁸⁵

2. 2. 1. 2. Egyéb pártok

A Keresztény Gazdasági és Szociális Párt (KGSZP) Bethlen lemondása után fokozatosan felhagyott kormánytámogató szerepével. A Gömbös- kormánnyal szemben ellenzékbe vonult. A választásokon 20 egyéni kerületben tudott indulni, ezen kívül a fővárosban és környékén, valamint Győrben. A pártból 1933-ban kiváló legitimista szárny Grieger Miklós vezetésével megalapította a Nemzeti Legitimista Néppártot, amely 13 egyéni kerületben tudott elindulni, valamint Miskolcon önálló, Észak-Pesten pedig a Friedrich István vezette Keresztény Ellenzékkel indított listát. A Keresztény Ellenzék az észak-pesti közös listán túl három vidéki körzetben szerezte meg az induláshoz való jogot.⁸⁶

Gömbös reformtervei támogatására alakult meg fiatal képviselőkől 1934-ben a Reformnemzedék, melynek tagjai elsősorban a NEP, az FKGP és a KGSZP politikusai voltak.

---

⁸⁴ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen. 1935. márc.27. 1. , Debreceni Független Újság. 1935. márc.27. 1., Debreczen. 1935. márc.28. 1. , Debreczen. 1935. márc. 30. 1. , Debreceni Független Újság. 1935. márc. 30. 1.

⁸⁵ Sipos P. i.m. 168-170.

⁸⁶ Hubai L. i.m. I. köt. 55.

A választásokon a saját pártjukban indultak, kivétel ez alól Győrött Drobni Lajos által vezetett pártonkívüli Reformprogram (PKREFPR), valamint Rajniss Ferenc indulása Dombóváron.⁸⁷

A liberális ellenzéki szervezetek ezen a választáson a Fővárosra és környékére koncentráltak, vidéken csak ott állítottak jelöltet, ahol biztosak voltak a sikerben. Ilyen volt például Szegeden a Rassay vezette liberális lista.⁸⁸ Szabadelvű Demokratikus Ellenzék néven kötött választási szövetséget a Rassay vezette Nemzeti Szabadelvű Párt és Vázsonyi János Nemzeti Demokrata Pártja, akik a főváros és Budapest környéki listákon állítottak közös jelölteket.⁸⁹

Az Országos Függetlenségi Kossuth Párt a választásokon önállóan csak Battonyán és Makón tudott állítani jelöltet. Kecskeméten Független Kisgazdapárt elnevezéssel, Hódmezővásárhelyen pedig Nemzeti Agrár Ellenzék néven indult, melyet a Kisgazdapártból kilépő Kun Béla vezetett. Észak- Pesten a pártelnök, Ruppert Rezső vezetésével közös lista indult a Nemzeti Radikális Párttal. A NRP ezen kívül öt kelet- magyarországi egyéni választókerületben tudta elindítani jelöltjeit.⁹⁰ A pártot a fajvédő múlttal rendelkező Bajcsy-Zsilinszky Endre vezette, aki visszautasította Gömbös ajánlatát, hogy 3- 4 mandátum fejében feladja ellenzéki magatartását.⁹¹

A választásokon indult még az ebben az időben jobbra tartó Magyar Földműves és Munkáspárt Dénes István vezetésével, aki két egyéni kerületben tudott indulni Dunavecscén és Jászfákóhalmán.⁹²

A Népakarat Párt vezetője Csoór Lajos a turai kerületben indult, aki megállapodott Szálasi Ferencsel a kölcsönös támogatásról. Eszerint Szálasi támogatja Csoór Lajost a kampány alatt, cserébe, ha bejut, képviseli a Szálasi pártot a parlamentben.⁹³

2. 2. 2. A választások eredménye

A választásokat 1935. március 29. és április 7. közötti időszakra jelölték ki. A nyílt kerületekben március 31-én, Sopron, Vas és Zalában, pedig április 3-án szavaztak, valamint Baja, Sopron és Székesfehérvár törvényhatósági városok egyéni kerületei március 31-én bonyolították le a választásokat. A törvényhatósági városok lajstromos kerületeiben a

---

⁸⁷ Uo. 55.

⁸⁸ L. Nagy Zsuzsa: *Liberális pártmozgalmak 1931-1945*. Bp., 1986. 48.

⁸⁹ Hubai L. i.m. I. köt. 56.

⁹⁰ Uo. 55-56.

⁹¹ Sipos P. 170.

⁹² Hubai L. i.m. I. köt. 55.

⁹³ Sipos P. i.m. 173.

következők szerint írták ki a választásokat: március 31-én és április 1-jén Győr és Pécs; április 3-án és 4-én Debrecen, Kecskemét, Miskolc és Szeged; április 6-án és 7-én, pedig Budapest székesfőváros és Hódmezővásárhely kerületeiben döntöttek a mandátumok sorsáról.⁹⁴

A 245 képviselő helyből 53 mandátumot egyhangú szavazással ítélték oda, 13 esetben csak a pótválasztással sikerült dönteni.⁹⁵

A választások alatt nagy volt a visszaélések száma, ezt bizonyítja a 34 mandátum petícióval való megtámadása a Közigazgatási Bíróságon.⁹⁶ A kormányzat, a hatóságok, valamint a választási bizottságok törvénytelen cselekedeteinek egyik típusa az volt, hogy az ellenzéki jelöltek ajánlásait jogtalanul visszautasították. A debreceni eseten kívül ez történt Budapest déli kerületében, valamint a szentesi és nyírbátori kerületben. Az ellenzéki jelöltet ezen kívül a szavazás eredményeinek meghamisításával lehetetlenítették el. Ez történt a keszthelyi, a nagybarcsai, a cséffai, a pacasai és a csengeri kerületben.⁹⁷

A közigazgatási Bíróság 8 esetben a petíciókat visszautasította, vagy az eljárást szüntette meg. A további esetek egy részében ismételt választást írtak ki (Dél-pesti kerület, Debrecen, Mezőcsát, Nyírbátor, Pacsa, Tarpa), három esetben átítélték a mandátumot a korábban vesztes jelöltnek (Jászladány, Keszthely, Nagybarcsa). Az eljárás során 6 képviselő reménytelennek ítélve helyzetét lemondott a megpetícionált mandátumáról (Csurgó, Enying, Lengyeltóti, Pásztó, Szeghalom, Szigetvár).⁹⁸

---

⁹⁴ Uo. 171.

⁹⁵ Hubai L. i.m. I. köt. 59.

⁹⁶ Uo. 60.

⁹⁷ Sipos P. i.m. 170.

⁹⁸ Hubai L. i.m. I. köt. 60.

2. 2. 2. 1. Országos eredmények

Mandátumok megoszlása a képviselők pártállása szerint

A párt (lista) megnevezése	Képviselők összesen	
	száma	aránya
<i>Magyar Nemzeti Szocialista Párt</i>	2	0,82
Népakarat Párt	1	0,41
<i>Nemzeti Egység Pártja hivatalos</i>	164	66,94
<i>Nemzeti Egység Pártja nem hivatalos</i>	6	2,45
Reformnemzedék (Reformprogram)	2	0,82
Keresztény Ellenzék	1	0,41
Keresztény Gazdasági és Szociális Párt	14	5,71
Nemzeti Legitimista Néppárt	1	0,41
<i>Független Kisgazdapárt</i>	22	8,98
<i>Keresztény Nemzeti Front (Eckhardt)</i>	1	0,41
Magyar Földműves és Munkáspárt	1	0,41
Nemzeti Agrár Ellenzék	1	0,41
Országos Függetlenségi és Kossuth Párt	1	0,41
Szabadelvű és Demokratikus Ellenzék	7	2,86
<i>Magyarországi Szociáldemokrata Párt</i>	11	4,49
Pártonkívüli	8	3,27
Pártonkívüli Ellenzék	2	0,82
Összesen	245	100,00

1. Táblázat Hubai L. i.m. I. köt. 59.

Gömbös tervei szerint alakult a választás, a 170 mandátum megszerzésével erősítette az addig is erős kormánypárt pozícióit, azaz mandátumainak számaránya 10,3%-kal növekedett az előző választásokhoz képest, így a kormánypárt ereje 69%-ra növekedett.⁹⁹

Lényeges átalakulás az 1931-es állapotokhoz képest, a kormánypárti képviselők személyi összetételében mutatható ki, mivel Bethlen híveinek száma jelentősen csökkent (40%-ról 16%-ra azaz 60 fő-ről 26 fő-re) ezzel párhuzamosan Gömbös személyes híveinek száma növekedett (4,3%-ról 29%-ra azaz 7 fő-ről 49 fő-re).¹⁰⁰ Ezen kívül ekkor jutott be Gömbösnek köszönhetően 98 NEP képviselő - ún. homo novusként - először a parlamentbe.

⁹⁹ Sipos P. i.m. 172.

¹⁰⁰ Sipos P., Stier M., Vida I. i.m. 610- 613.

A NEP szociológiai összetételében is kimutatható némi változás az 1931-es állapotokhoz képest. Az agrárszféra képviselőinek aránya 30,3%-ról 36,3%-ra, ezen belül, pedig a középbirtokosok és mezőgazdasági érdekképviselő tisztségviselőinek aránya 14,8%-ról 20,6%-ra növekedett. Az állami bürokráciának súlya csökkent 36,3%-ról 29,3%-ra, de közöttük a katonatisztek száma 3-ról 9-re emelkedett. Az értelmiség aránya 27%-ról 28,9%-ra nőtt, de ami jelentősebb a kategórián belüli módosulás, vagyis a tanárok számának csökkenése mellett nőtt az újságírók, ügyvédek, mérnökök és orvosok száma.¹⁰¹

A 170 képviselői helyből 47 mandátumot ún. egyhangú választással szerezte meg a kormánypárt, közöttük 5 miniszter és Gömbös is ezt az utat választotta mandátumszerzésnek. Rajtuk kívül 6 pártonkívüli kapott egyhangú mandátumot (pl.: Bethlen István Nagykanizsán, Eckhardt Tibor a kisgazdavezér).¹⁰²

Habár Eckhardt elképzeléseit jelentősen alulmúlta a megszerzett 23 mandátum, így is a Kisgazdapárt lett a parlament legnagyobb ellenzéki pártja. Az 1931-es 11 mandátumhoz képest ez jelentős eredmény volt, de ha számításba vesszük, hogy a parlamenti ciklus idején 9-en csatlakoztak a párthoz, az eredmény csak 3 új mandátum volt.¹⁰³

Az MSZDP 11 mandátumot szerzett 132000 szavazattal a választások folyamán, ami 3 mandátum veszteséget, azaz 30000 szavazatvesztést jelent 1931-hez képest.¹⁰⁴ Ezzel az eredménnyel az MSZDP a parlamentben az ellenzéki pártok sorában a második helyre szorult vissza.

A választások legnagyobb kárvallottja kétségtelenül a KGSZP volt, mivel 1931-es 34 mandátumához képest csak 14-et szerzett meg. Ennek legfőbb oka az ellenzékbe vonulás, mivel így egyhangú mandátumot nem kapott, valamint a kormány olyan differenciáltan bánt a párttal, mint a kisgazdákkal. A KGSZP-nek egyedül a fővárosban és környékén sikerült a pozícióit megtartani. A Nemzeti Legitimista Néppártnak csupán 1 mandátumot sikerült megszereznie.¹⁰⁵

Új jelenség a nemzetiszocialisták bejutása a parlamentbe, akik 2 mandátumot (Enying, Debrecen) szereztek meg. Csoór Lajos, a Népakarat Pártjának vezetője pedig 1 mandátummal került be a parlamentbe, ekkor pedig Szálasinak tett ígéretét felmondta.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ Vonyó J. i.m. 23.

¹⁰² Boros Zs. , Szabó D. i.m. 275.

¹⁰³ Sipos P. i.m. 172.

¹⁰⁴ Pintér I. i.m. 49.

¹⁰⁵ Hubai L. i.m. I. köt. 59.

¹⁰⁶ Boros Zs. , Szabó D. i.m. 275.

2. 2. 2. 2. Debreceni eredmények

2. 2. 2. 2. 1. 1935. április 3.- 4. választási eredmények

A FKGP ajánlásainak megsemmisítése után a választások három párt részvételével kezdődött meg Debrecenben.

Az 1935. április 3. -4. választási eredmények a következőképpen néztek ki:

párt megnevezése	szavazatok száma	százalékos aránya
NEP	11914	38,58 %
MNSZP	11285	36,54 %
MSZDP	7678	24,86 %

2. Táblázat TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. ápr. 6. 1.

A Nemzeti Egység Pártja az előző választáshoz képest megtartotta szavazatainak számát, de figyelembe kell venni, hogy kb. 7000 új szavazóval emelkedett a választók száma. Így arányaiban veszített a szavazóbázisából, mivel 1931-ben 44,68%-át szerezte meg a szavazatoknak, addig az 1935-ös választásokon ez az arány 38,58 %-ra csökkent. Ez a körzeti eredményekben is megfigyelhető, míg az 1931. évi választáson 38 körzetből 27 körzetben tudtak az élen végezni, addig az 1935. évi választáson ez a szám 17 körzetre csökkent.¹⁰⁷ A NEP szavazóbázisának fogyása visszavezethető arra, hogy Bethlent és körét eltávolították a debreceni listáról, és helyettük a Kozma Miklós baráti köréhez tartozó Lázár Andor igazságügy minisztert és a fajvédő múlttal rendelkező Kolosváry- Borcsa Mihályt állították a lista élére.¹⁰⁸

A pártvezetőségben fellépő feszültségek, valamint a folyamatos titkárváltás miatt a szociáldemokraták az 1931-es eredményeikhez képest 26,21% helyett csak 24,86% tudtak elérni Debrecenben.¹⁰⁹ A körzeti eredmények alapján megállapítható, hogy a szavazatcsökkenés az eddig munkáslakta területeken következett be, úgymint Nyilas-telep, Kádár-dűlő, Téglavető, Máv-kolónia, valamint Csapókert, ahol a nyilaskeresztesek mellett a NEP is tért nyert.¹¹⁰

A második legtöbb szavazatot elért Magyar Nemzeti Szocialista Párt csak 2%-kal maradt le a kormánypárt eredményétől. 15 körzetben tudott élen végezni, melyből a legjobb

¹⁰⁷ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. ápr. 6. 1-4.

¹⁰⁸ *Debrecen története 1919- 1944.* szerk.: Tokody Gyula. Db.,1986. 257.

¹⁰⁹ Debreceni Független Újság. 1935. ápr. 6. 1. , Hubai L. i.m. II. köt. 90, 109.

¹¹⁰ Kozma M. i.m. 119.

eredményt a 13-as szavazóközterben a Kádár-dűlő közterében érték el.¹¹¹ A párt sikerében több tényező is szerepet játszott. Ez az eredmény nagymértékben annak volt köszönhető, hogy a választási küzdelemből a FKGP kiesett, és a párt szimpatizánsai, akik nem akartak a szociáldemokratákra szavazni az ugyancsak ellenzéki MNSZP -re adták le a voksukat.¹¹² Ezt az is befolyásolhatta, hogy az április 1-i Kisgazdapárti értekezleten Hegyemgi Kiss Pálék megállapodtak a debreceni választások alatti követendő magatartásban, tehát felszólították híveiket, hogy mindenki szavazzon meggyőződése szerint, de a NEP listájára semmiképpen ne.¹¹³

Ezen a gyűlésen a Kisgazdapárt a Debreceni Független Újságot is hibáztatta sikertelensége miatt, mivel az újság több olyan cikket közölt, amiben igen erős kritikai hangot ütött meg a Kisgazdapárttal és Hegyemgi Kiss Pál személyével szemben.¹¹⁴

A Debreceni Független Újságban megjelent egy cikk Ki gyilkolta meg Hegyemgi Kiss Pált?¹¹⁵ címmel, amelyben Thury Levente az újság szerkesztője véleménye szerint Hegyemgi Kiss Pál sikertelenségét az okozhatta, hogy túl nagy feladatot vállalt a négy jelöléssel ezen a rövid választási időszak alatt, mivel úgy gondolhatta elég ha a nevét látják a listán és rá szavaznak. Az előző évek választásain eddig ellenzéki pártként lépett fel, most pedig Gömbös reformjait támogatta programbeszédeiben. Ezen kívül az ajánlások benyújtását egy olyan emberre bízta, aki nem volt jártas a törvények ismeretében. Így sikertelenségét magának köszönheti.¹¹⁶

A választás eredményeinek kihirdetése után a NEP debreceni mandátumát a híresztelések ellenére Lázár Andor igazságügy miniszter tartotta meg, az MSZDP mandátuma szintén a listavezető dr. Györki Imrée lett, aki így negyedszerre lett Debrecen képviselője. Festetics viszont lemondott mandátumáról ifj. Balogh István javára, hogy megtarthassa az enyingi mandátumot.¹¹⁷

---

¹¹¹ Ide tartozott Kádár-dűlön kívül, Macs, Ebes, Szepes és környéke. A MNSZP 457 voksot, a NEP 212, MSZDP 41 voksot kapott.- Gárdonyi S. i.m. 91. , TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. ápr. 6. 1-4.

¹¹² Gárdonyi S. i.m. 90-91.

¹¹³ Debreceni Független Újság. 1935. ápr. 2. 4.

¹¹⁴ Veress G. i.m. 131.

¹¹⁵ A cikk válasz volt a Tiszántúl április 3-i számában közzétett „A debreceni ajánlási botrányról” című Hegyemgi Kiss Pál által írt cikkre, melyet választási vétség miatt elkoboztak a hatóságok. Ebben többek között azt állítja, hogy dr. Györki Imre, Kolosváry- Borcsa Mihály és Thury Levente szövetkeztek az ő kibuktatásáért.

Ez az állítás már csak azért sem állja meg a helyét, mivel három teljesen más politikai beállítottságú emberekről van szó.- TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. ápr. 4. 2., Debreceni Független Újság, 1935. ápr. 7. 1.

¹¹⁶ Debreceni Független Újság, 1935. ápr. 7. 1-2.

¹¹⁷ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. ápr. 6. 4. , Uo. 1935. ápr. 11. 1.

2. 2. 2. 2. 2. 1935. október 27.- 28. választási eredmények

Választói gyűlések

A választások után a Kisgazdapárt a debreceni eredményt petícióval támadta meg, amit 809 aláírással 30-an nyújtottak be a város polgármesterének.¹¹⁸ A közigazgatási bíróság elfogadta a petíciókat, mivel szabálysértéseket és törvénysértéseket állapított meg, ezért szeptember 25-én érvénytelennek nyilvánította a debreceni mandátumokat és elrendelte az új választások kiírását. A döntés készületlenül érte a pártokat, de azonnal megindult a választási mozgalom több párt részvételével.¹¹⁹

A polgári ellenzék megosztottan készült a pótválasztásra. A Kisgazdapárt mellett fellépett a Kossuth párt, valamint Grieger Miklós Legitimista Néppártja is próbálkozott, igaz sikertelenül. Bethlent ismét megkeresték, hogy induljon Debrecenben, ezúttal független jelöltként, amit újra visszautasított, és maga helyett Vásáryt ajánlotta, valamint javaslatot tett egy koalíciós listára, amelyen Vásáry vezetésével egy kisgazdapárti (ugyanis Bethlen időközben kibékült Eckhardttal), és egy kereszténypárti jelölt vett volna részt. Vásáry a jelölést megtisztelőnek érezte, de elutasította.¹²⁰ Az alkotmányvédő blokk nem jött létre, a Független Kisgazdapárt önálló listát indított, melynek jelöltjei Eckhardt Tibor, Hegymegi Kiss Pál, Óry István, Rakovszky Tibor, Pataky József és Sarkadi István voltak.¹²¹

A Kossuth Párt listavezetője a párt ügyvezető elnöke, Nagy Vince lett, Budapest északi kerületének Kossuth párti képviselője Rupert Rezső lett a második jelölt, a harmadik pedig a Debreceni Független Újság felelős szerkesztője, Thury Levente lett. Pótképviselőknek Buza Barna ügyvédet, Sándor István gazdát és Kiss Sándor nyugalmazott mozdonyvezetőt jelölték meg.¹²²

A Szociáldemokrata párt ismét Dr. Györki Imre vezetésével indított listát, utána Takács Ferenc hódmezővásárhelyi képviselőt és Bárdos Ferencet, a Vas- és Fémmunkás Szövetség elnökét jelölték. A pótképviselőknek Dr. Sonnenwirth Lajos ügyvédet, Antalfy József asztalosmestert és Kovács János építőmunkást választották. Emellett a Debreczen hírt adott arról, hogy a Gombossy Zoltán körül csoportosulók egy külön listát akartak indítani, amely pártszakadással fenyegetett, de ez végül nem következett be.¹²³

---

¹¹⁸ HBML. IV. B.901/a. 12. 178/1935.

¹¹⁹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. szept. 26. 2. , TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Függetlenségi Újság, 1935. szept. 26. 1-2.

¹²⁰ Veress G. i.m. 132.

¹²¹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. okt. 9. 3.

¹²² TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Függetlenségi Újság, 1935. okt. 8. 3.

¹²³ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. okt.1. 3. , 1935. szept. 29. 2.

A Nemzeti Egység Pártja körében igen nehezen alakult ki a lajstrom, mivel sok igény merült fel a lista második helye iránt, és többen nem hivatalos NEP lista állítását helyezték kilátásba, ha nem őt vagy jelöltjüket választják. Ilyen megmozdulás volt az önálló iparos és kereskedő listának a terve Radó Dezső kamarai főtitkár vezetésével, aki népszerű volt a kereskedő és iparos körökben. A NEP lista végül megalakult, melyen Lázár Andor, Újhelyi Sándor MÁV üzletigazgató, ifj. Balogh István, vitéz Dávid Géza, Bessenyei Gyula és Ráthonyi Gyula igazgató és tanító vett részt.¹²⁴

A MNSZP listavezetője ismét Festetics Sándor lett utána ifj. Balogh István, Beke Zoltán, M. Nagy Sándor, özv. Jankovich Miklósné Bay Mária és Komkoly Géza következtek.¹²⁵

Végül hat párt részvételével- a Nemzeti Egység Pártja, Független Kisgazdapárt, Kossuth párt, Szociáldemokrata párt, Nyilaskeresztes párt, Böszörmény-féle Kaszaskeresztes párt- indult meg az ajánlások gyűjtése és a választói gyűlések Debrecenben.¹²⁶ A választási bizottság dr. Sz. Kun Béla vezetésével október 19-ére tűzte ki az ajánlási ívek benyújtását.¹²⁷

A NEP választási gyűlésein maga Gömbös Gyula miniszterelnök is megjelent több miniszterrel és képviselővel egyetemben, valamint a párt főtitkára Marton Béla és leutazott Lázár Andor támogatására. A nagygyűlésüket október 13-án az Aranybika dísztermében tartották, ahol Gömbös Gyula miniszterelnök, Lázár Andor igazságügy miniszter és Újhelyi Sándor mondták el beszédeiket. Először Lázár Andor ismertette programbeszédét, melyben elsőként a debreceni pótválasztás fontosságát hangsúlyozta, majd a kormány gazdaságpolitikáját, ezen belül a jövedelemelosztás rendszerét emelte ki, aztán a birtokpolitikát ismertette. Szólt a debreceni helyzetről, támogatást ígért a nagyerdei szanatóriumszerű gyógyfürdő építésének segítésében ezen kívül a Tiszántúl helyzetéről értekezett, végül az igazságügyi programját ismertette. Ezután Gömbös Gyula szólalt fel, aki kijelentette most nem ad részletes miniszterelnöki programot, mert a nemzeti munkatervben benne van. Beszédében kifejtette, hogy szerinte az ellenzék nem azért gyenge, mert ahogy mondják, terrorizálják őket, hanem azért mert „nincsenek gyökerei a magyar földben”. Ezután a Tiszántúlt, érintő kérdéseket fejtette ki. Beszédének végén búcsút vett a közönségtől és először Vay ispánhoz hajtatott, majd elhagyta Debrecen. Gömbös beszéde után Újhelyi Sándor MÁV üzletigazgató mondott egy rövidebb beszédet, akit ifj. Balogh István követett,

---

¹²⁴ Uo. 1935. okt. 6. 5.

¹²⁵ Uo. 1935. okt. 6. 5. , 1935. okt. 18. 3.

¹²⁶ Uo. 1935. okt. 10. 3.

¹²⁷ Uo. 1935. okt. 13. 5.

de ő már nem tudta előadni beszédét, mert a hallgatóság Gömbös beszéde után lassan szétoszlott.¹²⁸

A délután folyamán, Nyulason, Homokkerten, Látóképi és Kadarcsi csárdában tartottak gyűléseket. A Nyulasi barakoknál és Homokkertben Lázár Andor és Kozma Miklós belügyminiszter, valamint Vay László főispán, és Ujhelyi Sándor jelentek meg. Beszédeikben az ott élőket támogatásukról biztosították, a bajok megoldását helyezték kilátásba. Az utóbbi két gyűlésen, pedig Megay Meissner Károly országgyűlési képviselő ismertette Gömbös programpontjait.¹²⁹

A következő héten, ami egyben az utolsó agitációs hét volt, több választói gyűlést tartottak, amelyet az Aranybikában rendezett szerda esti vasutasok nagygyűlése vezetett be. Dr. Ujhelyi Sándor MÁV üzletigazgató, a NEP listájának második jelöltje mondta el programbeszédét, melyben természetesen elsősorban a vasutasokat érintő problémákat sorolta fel, és kijelentette, ha mandátumhoz jut, orvosolni fogja azokat.¹³⁰

Az utolsó agitációs vasárnapon az Aranybikában tartottak nagygyűlést, amelyre többek között Bornemissza Géza iparügyi miniszter utazott Debrecenbe. Br. Vay László főispán megnyitó beszéde után Bornemissza Géza beszédében a népegészségüggyel és a kormány gazdaságpolitikájával foglalkozott. Marschal Ferenc államtitkár és Lázár Andor beszéde után a gyűlés véget ért.¹³¹ A gyűlés lezajlása után, ahogy a hét második felében tették, a külsőségi kerületeken rendeztek gyűléseket, úgymint Nagycserrei Úri ház, Halápi csárda, Pipóhegyi csőszház és Téglavető.

A Független Kisgazdapárt szervezettebben lépett fel a debreceni őszi pótválasztáson, a NEP-hez hasonlóan több kisgazdapárti képviselő is Debrecenbe utazott a párt támogatásának céljából.¹³² Az FKGP gyűléseit a külső kerületekben kezdte, úgymint Csapókert, Homokkert, Látóképi csárda, Cuca, Kadarcs. A szónokok Soltész János, Horváth Ferenc és Dinnyés Lajos országgyűlési képviselők, Óry István a lista harmadik jelöltje, Vásáry József felsőházi tag és Vértessy Gábor kisgazda voltak. Előadásaikban a kormánypárt politikáját bírálták, a bankok megrendszabályozását követelték, valamint a titkos választójog mellett foglaltak állást. A MSZDP és a MNSZP- t ismét ugyanazzal támadták, mint a tavaszi választáson. Gyűléseiken

---

¹²⁸ Uo. 1935. okt. 15. 3-4.

¹²⁹ HBML. IV. B.901/a. 12. 303/1935.

¹³⁰ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. okt. 17. 3.

¹³¹ Uo. 1935. okt. 22. 2.

¹³² Uo. 1935. okt. 25. 3.

hangoztatták, hogy a horogkeresztesek csak azért kaptak mandátumot, mert a kormánypárt elűtötte a kisgazdapártot a választástól és az embereik dacból rájuk szavaztak.¹³³

Az ezt követő héten Eckhardt Tibor érkezett Debrecenbe, és két előadást tartott, „Közéleti problémáink” és „Háztulajdon és adósságrendezés” címmel, majd részt vett a FKGP vasárnapi nagygyűlésén, amit a Piac utca 9. alatt tartottak meg a volt Kertmozi helyiségében. Felszólalók voltak még Hegymegi Kiss Pál, Óry István és több kisgazdapárti képviselő.¹³⁴ Eckhardt Tibor beszédében kifejtette, hogy amit hat hónappal ezelőtt előadott programot teljes egészében fenntartja. Gömbös Gyulával annak idején tisztességesen megállapodott, aki nem tartotta be, ezért ellene küzdenek minden eszközzel. Szerinte Gömbös csak kisajátította az ő reformjait, de semmit nem valósított meg belőlük. Bírálta a kormányzati politikát, a gazdaadóság rendező törvényt, ő általános adósságrendezést akart megvalósítani. A kormány szerinte a választások alkalmával csak ígéretet tud, példának hozza fel Ujhelyi MÁV üzletigazgató vasutas nagygyűlését. Eckhardt után felszólalt még Óry István, aki a szociáldemokratákat bírálta, majd Rábold Gusztáv felolvasta Rassay levelét, amelyben Rassay Hegymegi Kiss Pál támogatására buzdította Debrecen választópolgárait. Ezután Rakovszky Tibor dunántúli képviselő szólalt fel aki gazdasági kérdésekkel foglalkozott, majd Festeticsnek üzent, hogy a saját birtokán váltsa meg a népet, ne Debrecenben.¹³⁵

A nagygyűlés után még a Balaton utcán és a Sámsoni úton agitáltak. A felszólalók Mózes Sándor és Némethy Vilmos országgyűlési képviselők voltak, valamint Czirják Antal és Óry István. Az előbbi gyűléseken elhangzottakon kívül a Kossuth pártot bírálják, szerintük csak a Kisgazdapárt az egyedüli Kossuthi elvek követője.¹³⁶

A Szociáldemokrata párt az első hétvégén öt választókerületben tartott gyűlést, ezek a területek voltak azok, ahol a tavaszi választáson teret vesztek, amelyek a következők voltak: Téglavető, Csapókert, Vargakert, Katztelep, Nyilas-telep. A gyűléseken, az ellenzék bírálatán túl az általános és titkos választójog mellett foglaltak állást, az adórendszer megreformálásának szükségessége mellett szociális intézkedéseket helyeztek kilátásba. Györki Imre Tégláskertben és Csapókeren mondta el programbeszédét, amelyben helyet kapott a kormány bírálata, mi szerint a tavaszi választások óta rosszabbodott a helyzet, nem tartották be választási ígéreteiket, a gazdaadóság rendezésével csak a bankok nyertek. A nyilas-telepi gyűlésen Erdei István a debreceni szociáldemokrata párt titkára kijelentette, hogy

¹³³ HBML. IV. B.901/a. 12. 329/1935.

¹³⁴ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debrecen, 1935. okt. 17. 3.

¹³⁵ HBML. IV. B.901/a. 12. 329/1935.

¹³⁶ Uo. 329/1935.

a kormánnyal szemben harcolni fognak, Hegymegi Kiss Pál a paktummal eljátszotta a bizalmat, Nagy Vince pedig csak a munkásszavazatokat fogja megosztani fellépésével. A kerületi gyűléseken figyelmeztették a hallgatóságot, hogy tartózkodjanak a nyilaskeresztes mozgalomtól, elhangzott szintén az a kritika, hogy 40000 holdas Festetics, ha földreformot akar, kezdje a saját földjén. Az agitációban részt vettek még Török Gábor, Páll János, Kovács Lajos, Dr. Sonnenwirth Lajos, Rónai Sándor miskolci szociáldemokrata képviselő, Takács Ferenc és Reisinger Ferenc.¹³⁷

Az ezt követő héten ismét körzeti gyűléseket tartottak, október 15.-től a Geréb, Wolaffka, és Nyulas telepen, Homokkertben, Pozsonyi úton¹³⁸, Kincseshegyi úton, Tégláskertnél, Bihari és Kerekes-telepen, vasárnap délután Hadházy-telepen és a Halápi csárdánál.¹³⁹ Az utolsó agitációs vasárnap a Munkásotthonban rendeztek nagygyűlést, amelyen Györki Imre, Peyer Károly, Kéthly Anna, Takács Ferenc, Reisinger Ferenc, Szeder Ferenc képviselők szólaltak fel. Az eddig hangoztatott elveiken, kormány és ellenzéki bírálataikon túl nem hangzott el más a gyűlésen.¹⁴⁰

A Kossuth párt zászlóbontására október 13-én került sor a Korona szálló dísztermében, melyet Sipos Imre református lelkész nyitott meg. Nagy Vince ismertette programját, mely szerint a kossuthi politikához tér vissza. Előadásában kifejtette, hogy a Gömbös- kormány egyenes folytatása az előtte lévőnek, mivel a titkos választójog nem valósult meg, a gazdaság és pénzügyi politika is ugyanaz maradt. Gömbös hirdeti, hogy már 45 pontot megvalósított, de ő maga sem tudja melyek azok. Ezután a többi ellenzéki pártra tért ki. Szerinte Nagyatádival sírba szállt a kisgazdamozgalom, már nincs szükség rájuk, bele kell olvadniuk egy általános nemzeti mozgalomba. A szociáldemokraták helyzete sem jó, Gömbös már párszor megfenyegette őket, ha a munkás biztos fedezéket akar, szavazzon a Kossuth pártra. A horogkeresztesek csak azért kaptak mandátumot, mert dühből szavaztak rájuk. Nagy Vince után Rupert Rezső országgyűlési képviselő, majd Buza Barna szólalt fel, akik szintén a kormánypárt reformpolitikáját valamint kormányzati lépéseit kifogásolták. Ezután Thury Levente szólalt fel, aki elmondta, hogy eddig a Debreceni Független Újság a Független Kisgazdapártot támogatta, de miután lepaktált a kormánnyal megszűnt a kisemberekért dolgozni. A szociáldemokratákat sem ajánlja senkinek, mert a tavaszi országgyűlésen ahelyett, hogy megakadályozta volna a horogkeresztesek mandátumszerzését

---

¹³⁷ HBML. IV. B.901/a. 12. 336/1935.

¹³⁸ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. okt. 16. 3.

¹³⁹ Uo. 1935. okt. 18. 3.

¹⁴⁰ HBML. IV. B.901/a. 12. 336/1935.

saját belső személyi vitákkal voltak elfoglalva. Így a Kossuth pártot tudja mindenkinek ajánlani.¹⁴¹

Ezután derült ki, hogy a listájukon a harmadik pótjelöltnek a neve nincs benne a választói névjegyzékbe, tehát nem választható, helyette Tarr István fűszerkereskedőt és gazdálkodót jelölték, így újrakezdték az ajánlások összegyűjtését.¹⁴²

A Kossuth párt a többi párthoz hasonlóan a külsőségekben is tartottak agitációt, úgymint Nyilas- telepen és Csapókertben, ahol a telepek és kertségek problémáival foglalkoztak.¹⁴³ Az utolsó agitációs vasárnapot pedig egy nagygyűléssel zárták, ahol többek között a szociáldemokraták kijelentése ellen tiltakoztak, miszerint ők nem akarják a szociáldemokratákat gyengíteni, de az előző választás alatt világosan kiderült, hogy a külsőségi kerületeken a szociáldemokraták meggyengültek és helyettük Festetics pártja nyert teret. Összességében elmondható, hogy az előző nagygyűlésükhöz képest nívumot nem tartalmaztak a beszédek.¹⁴⁴

A MNSZP választási gyűléseit elsősorban a külső kerületekben tartotta, a nagygyűlésüket, pedig 19-én az Aranybika nagytermében tartották. Szónokok voltak többek között dr. Szentpály Kálmán, ifj. Balogh István, Gulyás Gábor, dr. Varga Lajos ügyvéd, Benke Tibor református lelkész, Bézi István, rajtuk kívül gr. Festetics Sándor szinte állandó felszólaló volt. A beszédekben elsősorban az ellenzéki pártok támadását hárították el, valamint Festetics a párt programját ismertette. A párt programjait közül a legfontosabbaknak tartotta az aranyalapról való letérést, a Nemzeti Bank államosítását, a községi takarékok rendszerének kiépítését, a kartellek megszüntetését, a telepítések keresztülvitelét, az adórendszer átdolgozását, a gazdák adóterheinek enyhítését, végül a zsidókérdést kisebbségi törvénnyel való megoldását.¹⁴⁵

Az őszi debreceni választásokon a Böszörmény- féle Kaszáskeresztes párt is indulni kívánt. Gyűléseiket a Téglavetőben, Kerekes- telepen, Bellegelön, Csapókertben, Nyilas- telepen és a Korona- étteremben tartották. Böszörmény a gyűléseken azt fejtegette, hogy egyetlen tollvonással meg tudná oldani a problémákat, valamint ismertette 20 pontból álló pártprogramjukat. A szónokok beszédekben a zsidóságot támadták, ezen kívül Böszörmény

---

¹⁴¹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. okt. 15. 1- 5.

¹⁴² Uo. 1935. okt. 15. 8.

¹⁴³ Uo. 1935. okt. 12. 5.

¹⁴⁴ Uo. 1935. okt. 22. 1- 5.

¹⁴⁵ HBML. IV. B.901/a. 12. 330/1935.

dicsőítésében merült ki felszólalásuk. A párt végül nem tudta a megfelelő számú érvényes ajánlást benyújtani így nem tudott részt venni a választáson.¹⁴⁶

A pártok választási gyűlési alapján elmondható, hogy minden párt hangsúlyt fektetett arra, hogy a külsőségi kerületekben is felszólaljanak. A nyilaskeresztesek által meghódított választási kerületekben az FKGP, a Kossuth Párt, az MSZDP, és a NEP egyaránt gyűléseket tartott, amelyek közös vonása a MNSZP ellen kifejtett agitációs tevékenység.

Eredmények

Az október. 27.- 28.-án megtartott pótválasztáson végül 5 párt tudott elindulni, de ez a márciusi eredményeken nem változtatott.

párt megnevezése	szavazatok száma	százalékos aránya	mandátum eloszlás
FKGP	4235	13,83%	
KOSSUTH PÁRT	2002	6,54%	
MNSZP	5985	19,54%	1 mand
MSZDP	6551	21,39%	1 mand
NEP	11851	38,70%	1 mand

3. Táblázat Hubai L. i.m. II. köt. 113.

A tavasszal indult három párt megőrizte mandátumát, ismét Lázár Andor, Györki Imre és ifj. Balogh István nyerte el a képviselői tisztséget. A NEP közel azonos szavazati aránnyal ismét mandátumhoz jutott. A MSZDP a tavaszi választásokhoz képest közel 1000 szavazatot vesztett, valószínűleg ez az eredmény a továbbra is fennálló pártbeli ellentéteknek, valamint a FKGP és Kossuth párt fellépésének volt köszönhető, de összességében elmondható, hogy pozícióit megtartotta.

A MNSZP szavazatainak közel a felét elvesztette, mivel a korábban rájuk szavazók egy része most az FKGP- re és a Kossuth Pártra adták le voksukat.¹⁴⁷ A tavaszi körzeti eredményeihez képest most csak 3 körzetben tudott az élen végezni, de a 13-as körzetben most is megtartotta vezető szerepét.¹⁴⁸ Az eredményekből kiderült, hogy a MNSZP szavazóbázisa nem volt elég stabil. A FKGP ismételt sikertelenségét az okozta, hogy a

¹⁴⁶ Gárdonyi S. i.m. 92.

¹⁴⁷ Tóth Gábor: i.m. 27.

¹⁴⁸ Gárdonyi S. i.m. 93.

Kossuth párt fellépésével több polgári ellenzéki jelölt között oszlott meg a kormányellenes választók száma.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. okt. 30. 1.

3. Zárszó

3. 1. Az országos és debreceni választások összehasonlítása

Debrecenben a Nemzeti Egység Pártjának szereplése hasonló volt országos eredményeihez, mindkét esetben vezető pozícióban maradt, de míg országosan növelte szavazatainak számát, Debrecenben szavazatokat veszített 1931-hez képest. Ez annak volt köszönhető, hogy Bethlen eltávolítása után megbomlott a párt egysége. A választók egy része pedig idegenkedett Kolosváry- Borcsa Mihályra és ifj. Balogh Istvánra szavazni, mivel nem volt világos számukra, hogy a listavezető Lázár Andor igazságügyi miniszter a szentesi vagy debreceni mandátumot kapja meg.

A Szociáldemokrata párt országos és debreceni szavazatainál egyaránt megfigyelhető a mérsékelt csökkenés, de elmondható, hogy ezen a választáson még megtartotta szavazóbázisát.

A Független Kisgazdapárt ereje országos viszonylatban az 1935-ös választások alatt nőtt, mivel az 1931. évi választások alatt 6%-ot ért el addig ez a szám 1935-ben 9%-ra emelkedett, ezzel pedig a parlament legnagyobb ellenzéki pártja lett.¹⁵⁰ Debrecenben viszont sem a tavaszi sem pedig az őszi pótválasztás alatt nem tudott mandátumhoz jutni. A tavaszi választás sikertelensége egyrészt köszönhető volt annak, hogy Gömbös programontjai mellett foglaltak állást választási gyűléseiken, ami jelentős ellenzéki érzelmű választót idegeníthetett el a párttól, másrészt a debreceni választási agitációra kevés időt és energiát fordítottak.¹⁵¹ Végül a Gömbös által befolyásolt választási gépezet akadályozta meg az indulásukat azáltal, hogy ajánlásaikat nem fogatták el. Az őszi pótválasztás alatti sikertelenség az ellenzéki polgári erők megosztottságának köszönhető, mivel túl sok párt között oszlott meg az ellenzéki szavazók voksa.

Az Magyar Nemzeti Szocialista Párt megjelenése a politika színterén új jelenségnek számított nemcsak Debrecenben, hanem az egész országban. Jelentéktelen maradt ugyan országosan, de Debrecenben mégis szerzett egy mandátumot mind a tavaszi, mind pedig az őszi pótválasztáson, ami nagyrészt annak volt köszönhető, hogy a helyi pártvezetés Bethlen István és Hegymegi Kiss Pál indulását is megakadályozta. Ezt támasztja alá az őszi választás is, amikor több ellenzéki polgári erő is fellépett a választáson, igaz nem tudtak nyerni, de a

---

¹⁵⁰ Sipos P. i.m. 172.

¹⁵¹ Veress G. i.m. 131.

Magyar Nemzeti Szocialista Párt szavazatainak felét elvesztette, így bebizonyosodott, hogy a MNSZP szavazóbázisa nem rendelkezett olyan nagy stabilitással Debrecenben.¹⁵² Emellett megállapítható, hogy az 1935-ben országosan megszerzett 75318 szavazat¹⁵³ előrevetítette az irányzat növekvő társadalmi támogatottságát.

3. 2. Az 1935-ös választások megjelenése a sajtóban

A Debreceni Független Újság és a Debreczen című lapok az 1935-ös választásokat végig figyelemmel kísérte, bőséges forrást adva a téma feldolgozásához.

Tárgyszerűen tájékoztatnak a választással kapcsolatos hivatalos hírekről, mint például a választások időpontjának kiírása, a választási biztos megválasztása, a választási kerületek kijelölése, a választási eredmények, valamint a mandátumok átadása.

A lapokban a debreceni választási eredményeket részletekbe menően körzetenként jelenítik meg a lapok hasábjain, egybevetve az 1931-es választási eredményekkel. Az őszi választási eredmények mellett ezen kívül feltüntetik a tavaszi eredményeket. Mindkét lapban mind a tavaszi mind az őszi pótválasztás tekintetében az országos eredményekről a választás megkezdésétől kezdve folyamatosan tudósítanak, képet adva arról, hogy egyes körzetekben kik léptek fel, ki hány szavazatot kapott.

3. 2. 1. Az 1935-ös választások megjelenése a Debreceni Független Újság hasábjain

A Debreceni Független Újság 1933-ig a Független Kisgazdapártot támogatta, de 1933-ban egy lassú elhidegülés kezdődött Thury Levente az újság felelős szerkesztője és Hegymegi Kiss Pál között, amely nyílt szakításhoz vezetett.¹⁵⁴ Ilyen előzmények után az 1935-ös választásokon debreceni viszonylatban a Magyar Szociáldemokrata pártot támogatta a lap, ahogy írták, a párt képviselte egyedül az ellenzéki oldalt.¹⁵⁵ Az őszi választáson, pedig a Kossuth pártot támogatta, ami annak volt köszönhető, hogy Thury Levente, a lap felelős szerkesztője a lista harmadik jelöltje volt.

A képviselőház feloszlata után Debrecenben megindult a pártok szerveződése, melyről tárgyyszerűen írtak, kivéve a Független Kisgazdapártról, mivel már ekkor kritikát

---

¹⁵² Sipos P. i.m. 172.

¹⁵³ Hubai L., i.m. I. köt. 58. 3. táblázat

¹⁵⁴ DEENK Kézirattár MS 11/5. Pálffy József: Debreceni Független Újság és Tiszántúli Független Újság története a lap harmadik időszakában 1932. november 6.-tól 1941. február 2.ig megszűnéséig. 15-16.

¹⁵⁵ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. ápr. 4. 1.

fogalmaztak meg Hegymegi Kiss Pállal és a párttal szemben, mely később csak egyre hevesebb lett. A választás előestéjén a Debrecenben fellépő pártok beszédeiből már csak azokat a részeket közölték, amelyben a Független Kisgazdapártot támadták.

Az ajánlási eljárás után, ezért sajtóvita alakul ki Hegymegi Kiss Pál és a Debreceni Független Újság szerkesztősege legfőképp Thury Levente, felelős szerkesztő között.¹⁵⁶

A választás alatt Györki Imrét ajánlják a választóknak, mint egyetlen ellenzéki párt vezetőjét, több oldalon jelentetik meg a programbeszédeiket, a gyűlésekre felhívják az olvasók figyelmét, melyek rendszerint a címlapon foglaltak helyet.

A néma hét alatt pedig szalagcímekben hívták fel a figyelmet, hogy a MSZDP listájára szavazzanak, ilyen volt például: „Aki békét, szabadságot, fejlődést, jobb megélhetést, emberi életet akar, az a keresztet az első kockába teszi!”¹⁵⁷ Ezen kívül cikkeket jelentettek meg, melyekben a különböző pártokat bírálják, de dr. Györki Imrét ajánlják.

Az 1935-ös országos választások közlésénél Hajdú megye választásairól számolnak be legfőképpen Bajcsy Zsilinszky Endrét preferálják és a hozzá fűződő eseményeket, gyűléseket, valamint közlik a választásokkal kapcsolatos megnyilvánulásait. Rajta kívül Bethlen István beszédeiről tudósítanak a lapban, melyekben Gömbös bírálata mellett kiemelik a Kisgazdapárt kritikáját. Az országos események közül az endrődi csendőrsortúzzel foglalkoztak több lapszámon keresztül már- már hírhajhász módon.

Az őszi választások alatt Thury Levente révén a Kossuth pártot támogatták a sajtó által lehetséges minden eszközzel. A nagygyűléseiket több oldalon leközlötték, ezen kívül napi rendszerességgel jelentettek meg cikkeket a Kossuth párt támogatásának céljából. Ezen a választáson is felhasználták a szalagcímeken való figyelemfelkeltést jelöltjeikre, valamint kihasználva a Kossuth párt szavazólapon elfoglalt helyét, ilyen felhívásokat tettek közre: „Három a magyar igazság! A Függetlenségi Kossuth pártra így szavazzunk:” és egy szavazólapot ábrázoló képen a párt listája be volt jelölve, így próbálták tudatosítani a választópolgároknak, hogy hova kell tenni az x-et.

A néma hét is folytatódott a propaganda az újság hasábjain, többek között Nagy Vince, Buza Barna, Rupert Rezső, Tarr István és Sass József írtak cikkeket a lapba, melyben természetesen a Kossuth párt támogatására hívták fel az olvasók figyelmét, az ellenzéki pártokat pedig támadták.

---

¹⁵⁶ Veress G. i.m. 131.

¹⁵⁷ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, 1935. ápr. 3. 1.

Országos viszonylatban a tarpai és enyingi mandátumok megpeticionálását követték figyelemmel, egyrészt Bajcsy Zsilinszky Endre, másrészt Festetics érdekeltsége miatt. Ezen kívül a nyírbátori pótválasztásról tudósítottak Hegymegi Kiss Pál fellépése végett.

A Debreceni Független Újság oldalain a tavaszi országgyűlési választások alatt – Thury Levente írásain kívül- nem jelentek meg olyan cikkek, melyekben a helyi közélet, úgymint püspök, oktató vagy helyi egyesület nyilatkozott volna a választási kampánnyal kapcsolatban. Az őszi pótválasztáson, ahogy már írtam több Kossuth párti politikus által írt cikket jelentettek meg az újság hasábjain, hogy minél több szavazópolgárt győzzenek meg a párt támogatásáról. Ezen kívül megjelent Dr. Brunner Lajos debreceni orvos cikke Kire szavazzunk? ¹⁵⁸címmel, amely ugyanolyan tartalommal jelent meg, mint az előbb említett politikusok cikkei. Összességében elmondható, hogy az őszi választási kampány során a helyi közélet tagjai Dr. Brunner Lajos kivételével tartózkodtak nyilatkozatokat tenni a lapban a választásokkal kapcsolatban.

3. 2. 2. Az 1935-ös választások megjelenése a Debreczen hasábjain

A Debreczen című lap az 1935-ös választások során elsősorban a kormánypárt körül történő eseményekkel foglalkozott hasábjain, a sajtótörténeti részben tárgyalt esemény folytán.

Március 5. után a Debreczenben indulni kívánó pártok listaállítást kísérték figyelemmel, és nemtetszésüket nyilvánították ki Bethlen István debreceni fellépésének megakadályozásában. A történetek után Bethlen választásokon való fellépését ill. programbeszédeit megjelentették, de továbbra is a NEP jelöltjeit legfőképpen Lázár Andort helyezték előtérbe, a debreceni gyűléseiket részletekbe menően közölték az első oldalakon. A választás előtt br. Vay László által írt cikket is megjelentették az első oldalon Felhívás Debreczen választópolgárságához címmel. ¹⁵⁹

Emellett az ellenzéknek is teret engedtek a lap hasábjain. Folyamatosan tudósítottak a pártok gyűléseinek idejéről és helyéről. A Kisgazdapárt gyűléseit valamint Eckhardt Tibor beszédeit leközölték. Ezen kívül a szociáldemokraták gyűléseit foglalták össze.

Az országos választások vonatkozásában elsősorban Hajdú megyében történekről a NEP jelöltjeiről tájékoztattak, valamint Gömbös Gyula miniszterelnök választási körútjáról,

---

¹⁵⁸ Uo. 1935. okt. 26. 1.

¹⁵⁹ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreczen, 1935. márc. 24. 1.

rádióbeszédéről számoltak be. Az országos események közül az Endrődön történekekkel foglalkoztak.

Az őszi debreceni választás alatt is folytatniuk kellett azt a gyakorlatot, hogy a Nemzeti Egység Pártját kellett előtérbe helyezni. Ennek ellenére továbbra is hírt adtak az ellenzéki pártokról. Kiemelten foglalkoztak a listaállítási időszakában az egységes polgári ellenzéki front formálódásáról, ami ugyan nem jött létre, de a Független Kisgazdapárttól továbbra is hírt adtak, közölték választási beszédeiket.

Országosan hasonlóan a Debreceni Független Újsághoz az enyingi, tarpai és nyírbátori mandátumok sorsát kísérték figyelemmel, valamint az endrődi esemény törvényszéki tárgyalásáról tudósítottak.

Összességében elmondható, hogy a tárgyalt időszakban az újság objektíven számolt be a választásokról. A Nemzeti Egység Pártját kellett támogatniuk a lap hasábjain, amit meg is tettek országos viszonylatokban a NEP jelöltjeinek választási helyzetéről való beszámolásával, debreceni vonatkozásban, pedig Lázár Andor igazságügyi miniszter támogatásával tettek eleget „kötelességüknek”. Ugyan támogatták a NEP- et, de a debreceni helyi pártvezetéssel szemben kritikai hangvételű cikkeket is megjelentettek, amelyben Bethlen István fellépésének megakadályozását kizárólag nekik tulajdonították.

A Debreczen című újságban mind a tavaszi mind pedig az őszi pótválasztások tekintetében -br. Vay László főispán márciusi cikkén kívül -nem jelent meg olyan írás, melyben a helyi közélet nyilatkozott volna a választási kampánnyal kapcsolatban.

3. 3. Lapszerkezet a választások alatt

Mind a tavaszi választás mind az őszi debreceni pótválasztás alatt mindkét újság tekintetében megfigyelhető lapszerkezet módosulás.

A Debreczen és a Debreceni Független Újság címlapján a tavaszi országgyűlési választások alatt elsősorban a debreceni választási híreket közölték, de helyet kapott az országos is, ami folytatódott a következő oldalon. Szerkezetileg ez megbontotta a lapszerkezetet, mivel a külföldi politikai hírek voltak megtalálhatóak az első oldalon, most pedig nagyrészt a 3.-5. oldalt a rendőrségi és bíróság tudósításokkal együtt voltak leközölve tömörebben, mint egy átlagos lapszámnál. A továbbiakban a rovatok tartalma és terjedelme nem változott, helyileg viszont módosulhatott. A reklámok azonban egy-egy lapszámnál háttérbe szorultak, teret adva a választási eseményeknek.

Jellemző mindkét sajtóorgánusra, hogy a vasárnapi nagygyűlések után a következő lapszámban szinte csak a választásokhoz kapcsolódó eseményekről lehetett olvasni, a Debreceni Független Újságnál, ezért ha szükség volt rá az oldalszámot is növelték, a rovatok terjedelmét, pedig csökkentették. Ezt a megállapítást a Debreceni Független Újság október 22-i száma jól szemlélteti, melyben az újság első 5 oldalán csak a Kossuth párt nagygyűlésének eseményei, programbeszédei foglaltak helyet, majd ezt követően a 7. és 8. oldalon az ajánlások felülbírálatát közölték, végül Lázár Andor programbeszédéből emelték ki azt a részt amikor a Kossuth pártot bírálta. A lapszámot ennek megfelelően 10 oldal helyett 12 oldalra jelentették meg.¹⁶⁰

Az őszi választások idején a választási hírek közlésének oldalszáma igen változó volt mindkét újság tekintetében. Jellemző volt, hogy az első oldalakon lapszerkezetileg követték a megszokott gyakorlatot, a külföldi híreket, valamint a bel- és külpolitikai híreket közölték.¹⁶¹ A választással kapcsolatos tudósítások, pedig a 2. oldaltól kezdve a 7. oldalig bárhol megtalálhatóak voltak, a további rovatok ehhez igazodva helyezkedtek el. A vasárnapi gyűlések utáni lapszámokban viszont ugyanaz volt tapasztalható, mint a tavaszi választások alatt.

---

¹⁶⁰ TREK és DRK Nagykönyvtára. Debreceni Független Újság, okt. 22.

¹⁶¹ Az ekkor folyó olasz-abesszin háborúról tudósítottak részletekbe menően.

Bibliográfia

Felhasznált irodalom

Boros Zsuzsanna- Szabó Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon 1867-1944, Korona Kiadó, Budapest, 1999.

Debrecen története 1919- 1944. szerk.: Tokody Gyula. Debrecen, 1986.

Gárdonyi Sándor: Nyilas mozgalmak Debrecenben, 1933-1939. In: Debreceni Szemle, 2002. 1. 79-99.

Gergely Jenő: Gömbös Gyula. Politikai pályakép. Vince Kiadó, Budapest, 2001.

Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922- 1947. In.: Múltunk, 1997. 2. 131.

Hubai László: Magyarország XX. Századi választási atlasza, 1920-2000. Budapest, 2001. I. kötet: A választások története és politikai geográfiája.

Hubai László: Magyarország XX. Századi választási atlasza 1920-2000. Bp., 2001. II. kötet: Választókerületi adattár, 1920- 2000.

Kozma Mihály: Szélsőjobboldali törekvések a baloldali erők visszaszorítása a Hajdúságban. 1932-44. I. rész. In: Tanulmányok és források Hajdú- Bihar Megye munkásmozgalmának történetéhez. Debrecen, 1974. 99-119.

Lázár Andor: Visszaemlékezéseim, Ráday gyűjtemény. Budapest, 1995.

L. Nagy Zsuzsa: Liberális pártmozgalmak 1931-1945. Akadémiai kiadó, Budapest, 1986.

Ormos Mária: Magyarország a két világháború korában. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998.

Országgyűlési Almanach az 1931-36 évi országgyűlésről. Szerk. Haeffler István. Budapest, 1936.

Pintér István: A szociáldemokrata párt története 1933-1944. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1980.

Romsics Ignác: Bethlen István. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

Sipos Péter: Őrségváltás szavazócédulákkal-1935. In: Parlamenti választások Magyarországon, 1920-1998. Napvilág Kiadó, Bp., 1999.

Sipos Péter- Stier Miklós- Vida István: Változások a kormánypárt parlamenti képviselőinek összetételében 1931- 1939. Századok, 1967. 3-4. sz. 602-620.

Takács Tibor: A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon. Századok, 2000. 5. sz. 1029-1101.

Tóth Gábor: Ellenzéki politikai mozgalmak a Tiszántúlon a harmincas években 1929- 1939. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.

Tóth Gábor: Várospolitikai küzdelmek Debrecenben (1934-1935). In.: Debreceni Szemle 1982/2 , 16-28.

Veress Géza: Vásáry István politikai pályája. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1999.

Vonyó József: A Nemzeti Egység Pártja a magyarországi polgári kormánypártok sorában. In: Vonyó József: Gömbös Gyula és a jobboldali radikalizmus. Pannónia könyvek, Pécs, 2001.

Felhasznált források

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattár (DEENK Kézirattár)

MS 11/1 Pálffy József: „Debreczen” „Kelet-magyarországi Napló” 1924 márc. 15-1951 márc. 11.

MS 11/5 Pálffy József: Debreceni Független Újság és Tiszántúli Független Újság története a lap harmadik időszakában.

Hajdú- Bihar megyei levéltár (HBML)

IV. B. 11. d. Főispán elnöki bizalmas iratai

IV. B. 12. d. Főispán elnöki bizalmas iratai

Tiszántúli Református Egyházkerület és Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára (TREK és DRK Nagykönyvtára)

Debreczen, 1935

Debreceni Független Újság, 1935